

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

СИНЯВСЬКИЙ ДЕНИС ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри
біофізичної хімії, фізики
і педагогіки канд.хім.наук, доцент
Ю.О.Лесишина
«___» _____ 2021 р.

**РОЗРОБКА ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки
Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:
О. А. Дороніна, завідувач кафедри
менеджменту та поведінкової економіки,
д-р екон. наук, професор

(підпис)

Оцінка: _____ / _____ / _____
бали / за шкалою ЄКТС / за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2021

АНОТАЦІЯ

Синявський Д.О. Розробка інноваційної моделі загальноосвітнього навчального закладу в умовах реформування системи освіти в Україні. Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки. Освітня програма «Управління навчальним закладом у сфері освіти та виробничого навчання». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2021.

У кваліфікаційній (магістерській) роботі досліджено роль загальноосвітнього навчального закладу в формуванні майбутньої особистості здобувача. Описана суть системи освіти в Україні та досвід повідних зарубіжних систем. Проаналізовано ефективність реформи НУШ на 2021 рік застосовуючи аналіз експертної думки педагогів-практиків. Запропоновано список ідей для залучення в інноваційну модель загальноосвітнього закладу, а також представлена організаційно-педагогічна модель з імплементацією інноваційних підходів.

Ключові слова: освіта, система освіти, реформування освіти, НУШ, інновації, школа.

74 с., 6 рис., 7 табл., 39 джерел.

Syniavskiy D.O. Development of innovant model of comprehensive school in terms of reformation of education system in Ukraine. Specialty 011 Education, pedagogical sciences. Education program: Management of educational institutions in the field of education and industrial education. Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2021.

In the qualification work (master's degree) author investigates the role of general educational institution in formation of the pupil's personality. The essence of education system of Ukraine as well as the experience of foreign education systems are been described. The author analyzes the effectiveness of educational reform in Ukraine (New Ukrainian school) in 2021 using analysis of expert opinion of teachers-practitioners.

The list of conceptual ideas that can be inducted into innovative model of school is offered, as well as the author's organizational and pedagogical model with implementation of innovative approaches.

Key words: education, education system, reform of education, New Ukrainian school, innovations, school.

74 pages, 6 fig., 7 charts, 39 sources.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ.....	8
1.1 Роль загальноосвітнього навчального закладу в формуванні сучасної особистості	8
1.2 Загальна середня освіта як елемент національної освітньої системи: рівні освіти та типологія навчальних закладів.....	15
1.3 Зарубіжний досвід діяльності закладів середньої освіти	19
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ СЕРЕДНЬОЇ ОСВИТИ В УКРАЇНІ.....	28
2.1 Реформування системи освіти в Україні	28
2.2 Вивчення досвіду діяльності сучасних загальноосвітніх закладів в Україні.....	38
2.3 Соціологічне дослідження експертної думки педагогів з приводу НУШ та характеристик інноваційної моделі ЗНЗ.....	47
РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО РОЗРОБКИ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ЗНЗ	
3.1. Концептуальні ідеї щодо інноваційних елементів в моделі ЗНЗ.....	60
3.2 Організаційно-педагогічна компонента інноваційної моделі загальноосвітнього навчального закладу	64
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	79

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ:

ДСПО - Державний стандарт початкової освіти;

ЗЗСО – загальний заклад середньої освіти;

ЗНЗ – загальноосвітній навчальний заклад;

ЗО – заклад освіти;

ЗСО – заклад середньої освіти;

НЗ - навчальний заклад;

НУШ – Нова українська школа.



ВСТУП

Актуальність дослідження. Починаючи з 2018 року Міністерство освіти та науки України взяло курс на реформування системи освіти в Україні, рухаючись в напрямку європейської концепції освіти. З 2018 року молодша школа в Україні почала поступовий транзит до нової системи – Нової української школи. В процесі реформування освіти в Україні актуалізується завдання розробки інноваційної моделі ЗНЗ, оскільки саме цей рівень освіти є визначальним для формування сучасної особистості.

Сьогодні актуалізуються нові аспекти важливості освітнього процесу для розвитку особистості та соціуму: в умовах світу, що стрімко змінюється, освіта реально стає продуктивною силою й гарантом майбутнього добробуту держави, оскільки соціально-економічний розвиток суспільства все більше залежний від знань та освіченості кожного громадянина. Освіта перетворює і спрямовує життя суспільства, зберігаючи в ньому все те, що має цінність для людини; визначає стратегію і реалістичні умови розвитку суспільства, перетворюючи його із «із суспільства сьогодні» на «суспільство завтра»; формує нове мислення, нове бачення сенсу життя [15].

Питання щодо проблем ефективного реформування української освіти, порушувалися в останнє десятиріччя в працях таких науковців, як С. Курбатов, В. Андрущенко, М. Згуровський, А. Мельниченко. Вивчення літературних джерел літератури свідчить, що проблема розвитку освіти у європейських країнах, завжди перебувала в полі зору дослідників, зокрема таких як Н. Абашкіна, Н. Авшенюк, В. Бауер, Н. Бідюк, Б. Л. Вульфсон, І. Каган, О. Коваленко, Т. Козак, М. Кольчугіна, К. Корсак.

Наразі в Україні значний відсоток батьків та учнів незадоволені тим, як школа впливає на здобувачів освіти, якістю освіти, її відповідністю викликам сьогодення. Адже безліч аспектів, що могли б підсилити учнів в майбутньому, упускаються або й подавляються навмисно, що заважає формуванню всебічно розвиненої сучасної особистості. Тому все більш актуальним стає питання про

реформування системи загальної освіти та формування інноваційної моделі ЗНЗ. Актуальним вбачається дослідження переваг та недоліків нової системи, залученні інноваційних ідей, що можуть зробити систему освіти в Україні більш досконалою.

Мета дослідження – вивчення теоретичних основ та розробка практичних рекомендацій щодо розробки інноваційної моделі загальноосвітнього навчального закладу в умовах реформування системи освіти в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

1. Визначити роль загальноосвітнього закладу в формуванні сучасної особистості;
2. Дослідити національну освіту як елемент національної освітньої системи;
3. Вивчити закордонний досвід діяльності закладів середньої освіти;
4. Проаналізувати особливості реформування системи освіти в Україні;
5. Дослідити думку педагогів-практиків з приводу ефективної інноваційної моделі ЗНЗ та реформи НУШ;
6. Обґрунтувати елементи інноваційної моделі ЗНЗ;
7. Розробити наповнення організаційно-педагогічної компоненти інноваційної моделі ЗНЗ.

Об'єкт дослідження – модель загальноосвітнього навчального закладу, що формується в умовах реформування освітньої системи в Україні.

Предмет дослідження – структура та особливості інноваційної моделі загальноосвітнього навчального закладу.

Методи дослідження: аналіз, синтез, ретроспективний аналіз, узагальнення, систематизація, інтерв'ювання, опитування, анкетування.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що на основі інтерв'ювання та анкетування різних категорій вчителів (тих, які працюють в системі НУШ протягом 5 років та вчителів, які працюють в НУШ 3 місяці)

обґрунтовано елементи інноваційної моделі ЗНЗ та запропоновано наповнення її організаційно-педагогічної компоненти.

Практична значущість отриманих результатів полягає в тому, що їх впровадження в діяльність загальноосвітніх навчальних закладів сприятиме формуванню інноваційної моделі закладу, що спрямована на забезпечення готовності особистості (учня, випусника) до швидко зростаючих змін у суспільстві, готовності до невизначеного майбутнього за рахунок розвитку здібностей до творчості, до різноманітних форм мислення, а також до здатності до співпраці з іншими людьми.

Апробація результатів дослідження. Окремі положення магістерської роботи апробовані на XXI Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (2-3 грудня 2021 р., Донецький національний університет імені Василя Стуса), за результатами якої опубліковано тези доповіді.

Викладені в роботі рекомендації щодо адаптації педагогів до системи НУШ прийнято до впровадження у діяльність в комунальному закладі «Гуманітарна гімназія №1 ім. М.І. Пирогова Вінницької міської ради».

Структура роботи. Кваліфікаційна (магістерська) робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 57 найменувань, 3 додатків. Загальний обсяг роботи становить 109 сторінок, містить 6 рисунків та 7 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

1.1 Роль загальноосвітнього навчального закладу в формуванні сучасної особистості

Перед сучасними загальноосвітніми установами стоять важливі завдання, які потребують невідкладних радикальних рішень. Ці завдання пов'язані з широкою демократизацією виховного процесу, пошуками різних форм самоврядування, підтримкою творчої ініціативи педагогів та учнів, з гострою необхідністю реальних змін у вихованні та навчанні дітей та молоді.

Закон України “ Про освіту” від 2017 року зазначає, що «...метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору » [19].

Сучасна загальноосвітня установа як інститут виховання фактично поєднує в собі:

- а) освітньо-виховний заклад, який реалізує функції виховання через навчання учнів;
- б) організацію (загальношкільну та сітку первинних), що впливає на учня у процесі організованої педагогами життєдіяльності учнів поза навчальним процесом;

в) соціально-психологічну групу (велику - школу загалом, і сітку малих груп), вплив якої на учнів відбувається у процесі вільного спілкування, не організованої педагогами життєдіяльності.

Цей поділ є об'єктивним. Він визначає об'єктивні можливості реалізації учнями своєї активності у процесі виховання в загальноосвітній установі, і об'єктивні можливості розвитку особистості, закладені у них.

Аналізуючи освітній процес, можна стверджувати, що вона багатогранна за своєю природою та цілями. А винятковість ролі школи як державної установи, де вона реалізується, важко переоцінити, оскільки потрібно створити громадянина готового до викликів сучасного світу.

Процес навчання в загальноосвітньому закладі створює можливості для реалізації учнями активності у сфері пізнання та частково у сферах предметно-практичної діяльності (наприклад, у процесі трудового навчання) та спорту (на уроках фізкультури). Міра реалізації пов'язана з формами взаємодії, що використовуються педагогами у процесі. Як правило, це фронтальні та індивідуальні форми. Головним завданням діяльності навчального закладу є розвиток не тільки інтелектуальний та фізичний, а й творчий, психологічний, морально-ціннісний, компетентнісний, громадянсько-свідомий. Основними векторами-цілями навчального процесу можна визначити професійно-діяльнісний, морально-етичний та психологічний аспекти (рис. 1.1).

На даному етапі жоден з векторів не реалізується навчальною системою України в повній мірі, натомість акцентуючись на накопиченні та відтворенні теоретичних знань. Якщо всі три аспекти реалізовувати успішно, суспільство буде наповнюватись громадянами з високими професійними і моральними якостями, що є вищою кінцевою метою управління навчальним процесом.

Перехід до постіндустріального суспільства за Деніелом Беллом, який він описав в монографії 'Майбутнє постіндустріальне суспільство' розкриває, що специфіка та вимоги до професій в майбутньому змінюватимуться: не тільки професійні знання та вміння будуть важливими, але також й особистісні якості,

психологічні особливості працівника [8]. І це те, що можна та слід закладати та розвивати в навчальному закладі.



Рисунок 1.1 – Аспекти сучасної освіти, що розкривають її основні цілі

Л. Белова визначає тренд, що існує в наш час «...зростають вимоги не тільки до професійної підготовки, але й до особистісних якостей, здатних забезпечувати успішність адаптації та можливість самореалізації людини у світі, що швидко змінюється»[11]. Таким чином лабільність та здатність адаптуватись до умов, що швидко змінюються в сучасному мінливому суспільстві є ще одним пріоритетом, який має розвиватись підчас навчального процесу в школі.

Поділяємо думку С. Мелікової, яка стверджує, що: «Головні завдання освіти в ХХІ сторіччі це підготовка висококваліфікованих кадрів, що спроможні конкурувати на ринку праці, завдяки володінню знаннями, вміннями, навичками у своїй галузі. Вони спроможні здійснювати самостійно здобуття необхідної інформації, поповнювати знання та застосовувати їх у сучасних реаліях» [28]. З цього можемо вивести ще один підпункт – самостійність в освіті протягом всього життя або- освіта як безупинний процес. Таким чином, пріоритетом має стати розвиток не тільки теоретично-знаннєвий

та фізичний, але й компетентісно-діяльнісний, психологічний та морально-етичний, адаптивність та здатність самостійно навчатись протягом життя.

На жаль, процес навчання не завжди стає сферою реалізації активності у сфері пізнання для досить великої частини учнів, що призводить до появи патернів уникаючої поведінки по відношенню до навчання та школи і, отже, зменшує вплив загальноосвітньої установи на виховання людини та її соціалізацію в цілому. Зміст та форми життєдіяльності учнів у загальноосвітньому закладі визначаються педагогами, виходячи з різних рекомендаційних розробок. Аналіз та масовий практичний досвід показує, що зміст та форми об'єктивно створюють можливості для реалізації учнями активності у сфері предметно-практичної та духовно-практичної діяльності, певною мірою у сфері пізнання, частково у сфері спорту та гри. Більшою мірою, традиційно це формування у здобувача освіти знань, навичок і умінь на основі отримання учнем інформації від викладача, запам'ятовування та достовірного її відтворення, правильність відповіді вже завчасно прописана. Тобто креативність, варіативність та ініціативність одразу ж самовиключаються.

У роботі «Основи соціальної педагогіки» Ф.А. Мустаєва відмітила, що створенні об'єктивні можливості для реалізації учнями активності лише в інституційному спілкуванні; дуже обмежені можливості - у сфері гри, а також не враховуючи соціально-психологічних змін у спрямованості активності учнів у сферах пізнання та діяльності, життєдіяльність, що організовується та частково вступає в протиріччя з реальною життєдіяльністю учнів. В результаті і в цьому випадку можна констатувати наявність фактів агресивної поведінки учнів, що знижує вплив загальноосвітньої установи як організації на виховання та соціалізацію загалом [35].

В той же час, у контексті гуманістичної парадигми, тобто в освіті «нового часу», яка спирається на розвиваючий підхід, пріоритетне місце займає розкриття індивідуального творчого потенціалу особистості. В ній перевага має надаватись не освіті і навчанню, а вихованню, здатному сформувати саме

особистість, індивідуальні цінності якої відповідатимуть життєвим потребам нового часу. При цьому під вихованням розуміється створення таких умов, які здатні забезпечити розкриття задатків і здібностей особистості здобувача освіти. А виховання здобувача освіти здійснюється тоді, коли відбувається усвідомлення ним унікальності завдання освоєння і оволодіння складністю власного буття.

Результат якісної освіти передбачає, щоб громадянин був здатним до постійної інтелектуальної праці, гнучкої зміни спеціалізації, адаптації, креативності та подальшого навчання впродовж усього життя. Тобто інтелектуальний аспект, на якому робиться абсолютний акцент в сучасній системі освіти, є лише одним з декількох. Одночасно з набутими фаховими знаннями випускник повинен дбати про власні внутрішні якості, такі як мораль та духовність, примножувати успадковані національні традиції, культуру тощо.

І все-таки сучасний загальноосвітній заклад як соціально-психологічна група, будучи соціальним простором для контактів учнів, створює змогу реалізації ними активності у сферах спілкування та гри, частково - в інших сферах життєдіяльності. При цьому міра реалізації пов'язана з тим, як інтенсивно і з ким взаємодіє учень. Спрямованість реалізації активності у загальноосвітній установі, визначають нормами і цінностями, прийнятими у ній, то, можливо як соціально цінної, і асоціальної, що визначає вплив цього виду взаємодії на соціалізацію. Як показує практика певна частина учнів прагне взаємодії у загальноосвітньому закладі як у групі, а інша, не знаходячи у цьому задоволення з різних причин, зводить його до мінімуму. З віком кількість учнів, які реалізують агресивну поведінку по відношенню до загальноосвітньої установи як групи, поступово зростає. Події, що трапляються в колективі та при взаємодії учасників формують світосприйняття в теперішньому та впливають на формування характеру, особистості учнів на майбутнє. Тому молода людина оцінює і проживає багато ситуацій як значущі для неї події життя, переживає їх як особистісно значущі. Не секрет, що дуже часто підлітки зазнають булінга або цькування в школі, причини для цього можуть бути різноманітними, дітям

не важливо до чого причипитися, задля самоствердження в колективі. Це є певною мірою «нормальним» процесом в мікросоціумі, де учасники не володіють сформованою самооцінкою та образом-Я, вони експериментують з оточуючими. Комунікаційні травми, здобуті під час взаємодії з іншими здобувачами, часто несуть руйнівний характер та переслідують здобувачів потім протягом всього подальшого життя. Для того, щоб такого не відбувалось необхідна взаємодія класного керівника, педагогів, психологів та батьків. Основні цілі в цьому напрямі це налагоджена комунікація між цими учасниками. Наприклад, у виявленні дитини, що почала закриватись, прогулювати школу або гірше вчитись. Для цього в першу чергу необхідні довірливі відносини здобувача з дорослими. На жаль, по цьому параметру як українські школи, так і батьки сильно відстають від європейських аналогів. Також важливо виявляти тих, хто є булером та ініціює цькування інших. Така поведінка також говорить про наявні проблеми або в сім'ї або в психіці дитини, над чим необхідно працювати для корекції. В решті-решт, варто зазначити, що жодний розвиток не буде гармонійним та стрімким в токсичному, неприємному й агресивному середовищі.

Школа – це перший громадський інститут, де паралельно з освоєнням загальноосвітніх дисциплін дитина спілкується з однолітками, визначає своє місце серед них, виявляє толерантність та співпереживання. Спілкуючись із вчителями, вона вчиться поважати старших, дружити з ними та знаходити контакт, отримує розуміння толерантності, справедливості та об'єктивності. Школа дає приклади поведінки різних людей в різних життєвих ситуаціях. Крім того, для багатьох учнів колектив сам по собі є мотивуючим до навчання фактором, а приклади успіхів та захоплень однолітків наводять на думку спробувати себе в новій справі. Таким чином розширюється й світосприйняття учнів. Але варто також розуміти, що існує і протилежна сторона. Школа, яка дарує можливість соціалізації, також почасти є джерелом негативної адаптації. Кожен бачив в своєму класі учня, в якого були інтелектуальні або академічні

здібності, проте, йдучи на поводу в соціуму, індивід втрачав\ла свій потенціал, скочуючись до рівня більшості.

Кінцевим результатом освіти є освічена людина. На наш погляд, освічена людина – це та, яка здобула ґрунтовні знання і, крім того, звикла швидко і правильно міркувати, яка володіє загальними ідеями, принципами та методами, що визначають загальний підхід до аналізу різноманітних фактів і явищ. Вона має в своєму розпорядженні високорозвинені здібності та уміння застосовувати вивчене до найбільшої кількості випадків, у якій поняття і почуття отримали благородний й високий напрям. У поняття освіти включені не тільки знання, навички та вміння як результат навчання, а й додаткові уміння такі як: вміння критично мислити, креативити, оцінювати з моральних позицій все, що відбувається навколо, як процес, що нескінченно розгортається в діяльності і спілкуванні людини з іншими їй подібними.

Отже, по відношенню до особистості здобувача освіти, слід виділити такі цілі сучасного загальноосвітнього закладу [34]:

- розкриття індивідуальних задатків особистості;
- здобуття знань, вмінь та навичок, необхідних для подальшої успішної трудової діяльності;
- ціннісне виховання і розвиток світогляду здобувача освіти як системи ціннісної орієнтації та місця людини у світі;
- фізичне і морально-ціннісне виховання;
- розвиток, адаптивності, креативності, багатогранного сприйняття явищ;
- національна та міжкультурна ерудованість;
- виведення особистості на рівень самовиховання і саморозвитку, сприйняття навчальної та професійної діяльності як творчості та основи моральної свободи.

Особистість здобувача розвивається під впливом зовнішніх чинників: програми навчання, виховання, впливу педагогів, колективу, важливих близьких(батьків, друзів, колективу). Варто відзначити, що почасти батьки перекладають виховну функцію повністю на школу, вважаючи, що саме

виховний орган повинен виховувати підлітків та формувати в них основних масив цінностей та орієнтирів. В цьому можна прослідкувати тенденцію перекладання виховної функції дітей батьками на освітні заклади. Це є в корні неправильним підходом, що формує глибокий конфлікт між батьками, дітьми та школою. Підсумком цього є з одного боку, поглиблення споконвічного конфлікту батьків та дітей, відсутність контакту, необхідного для гармонійного розвитку, посилення труднощів перехідного віку, з іншого – розбещеність та інфантильність підлітків.

Наприклад, відомий американський фахівець у галузі освіти У. Глассер у роботі «Школа без невдач» зазначав, що «якщо особисті потреби дітей не реалізуються вдома, вони мають реалізуватися в школі. Щоб продовжити шлях до успіху, діти повинні отримувати в школі те, чого їм не вистачає: добрі взаємини як з однолітками, так і з дорослими. Самотня, надана сама собі людина, чи то дитина, чи доросла, ніколи не відчуватиме душевного задоволення. Школи мають унікальну можливість позбавити дітей самотності або принаймні значно пом'якшити цей негативний фактор особистісного розвитку. Школа може забезпечити основні складові для набуття впевненості у собі та відчуття своєї значущості: знання та вміння мислити. Навчальний процес може бути організований в такий спосіб, щоб спонукати дітей до самостійного вирішення проблем як академічного, і соціального характеру» [35].

1.2 Загальна середня освіта як елемент національної освітньої системи: рівні освіти та типологія навчальних закладів

В Україні на даний момент сформовано багаторівневу систему освіти, в якій середня освіта посідає значне місце. Згідно чинного законодавства, в Україні існують різні форми, типи освітніх установ [19]:

- початкова загальноосвітня школа;
- основна школа;

- повна (середня) школа;
- установи із поглибленим вивченням окремих предметів;
- змінна (вечірня) школа;
- гімназія;
- центр освіти;
- кадетські школи;
- заклади при виправно-трудових установах.

Школи - основні типи освітніх установ в Україні, які зміцнюють фізичне та психічне здоров'я дітей [32]. Початкові школи призначені для дітей віком від шести до десяти років. У такому освітньому закладі задіяні педагогічні працівники, батьки (чи законні представники) і вихованці. Між дошкільними установами та початковим ступенем навчання існує наступність у фізичному, художньому, естетичному, інтелектуальному напрямі. Саме на початку навчання важливо сформувати в дітях допитливість, комунікативність, пізнавальну здатність. Для таких цілей запроваджено державні стандарти другого покоління. Відповідно до них випускник 4 класу (початкового ступеня освіти) повинен мати власну громадянську позицію, бути патріотом своєї країни, дбайливо ставитися до традицій, природи, сімейних цінностей.

Освітні установи для молодшого шкільного віку функціонують на основі спеціально розробленої програми. Метою подібних установ є створення оптимальних умов розвитку гармонійної особистості учнів. Молодші школярі мають здобути навички самостійного мислення, представляти цілісність картини світу.

У школах існує і другий ступінь навчання – загальна восьмирічна освіта. Тут є вже інші типи та види освітніх закладів: гімназії, ліцеї. Перші припускають поглиблене навчання з одного чи декілька предметів. В Україні часто гімназії взаємопов'язані з вищою професійною освітою, у таких навчальних закладах працюють викладачі академій, університетів. Діти з п'ятого класу залучаються до проектної та дослідницької діяльності, проводять експерименти на базі науково-дослідних лабораторій.

У ліцєях, крім класичних освітніх програм, затверджених Міністерством освіти, реалізується додаткова профільна підготовка. У гімназістах формується працьовитість, виховується повага до старшого покоління, любов до рідної мови, прав та свобод особистості. Випускники цих елітних установ легко адаптуються в сучасному суспільстві, вступають до престижних вузів, швидше знаходять свій професійний та життєвий шлях.

Метою будь-якої державної освітньої установи вважається формування повноцінної особи. Усі основні типи освітніх установ, що функціонують в Україні, є безкоштовними, доступними для громадян нашої країни віком від 7 до 17 років. За наявності запиту з боку батьків у школах відкривають спеціальні групи подовженого дня. Під наглядом досвідчених наставників школярі роблять домашні завдання, відвідують виставки у музеях, обідають у їдальні [33].

Загальна початкова освіта спрямована на освоєння математики, основ читання, письма, оволодіння теоретичним мисленням, елементами самоконтролю, основами гігієни, навичками проектної та дослідницької діяльності. Саме цей ступінь є базою, фундаментом для формування та становлення особистості, соціального самовизначення. Середня (повна) освіта передбачає розвиток творчих здібностей школярів на основі індивідуального та диференційованого підходу до кожної дитини. Крім обов'язкових предметів, самі учні мають право обирати елективні та факультативні курси, щоб правильно визначитися з майбутньою професією.

Враховуючи запити батьків, на старшому ступені навчання можуть бути запроваджені профільні та базові класи. Програми, використовувані цьому етапі, створюються, реалізуються з урахуванням освітніх державних стандартів другого покоління. Елективні та факультативні курси також викладаються за спеціальними програмами, затвердженими в установленому порядку. У всіх типах державних освітніх закладів учні безкоштовно користуються бібліотечними, інформаційними ресурсами, відвідують спортивні секції, займаються у комп'ютерному класі.

Основна школа дає базову загальну середню освіту, яка є фундаментом загальноосвітньої підготовки всіх школярів, формує готовність до вибору, реалізації форми та профілю подальшої освіти. На цьому етапі у загальноосвітніх навчальних закладах для учнів створюються умови для самостійного та більш поглибленого вивчення окремих предметів, які мають важливе значення для подальшого вибору навчального закладу старшої школи (ліцею, гімназії, професійно-технічного училища, навчального закладу I-II рівня акредитації тощо) д.).

Оцінка навчальних досягнень учнів здійснюється за 12-ти бальною системою (шкалою), та її результати позначаються цифрами від 1 до 12. Особистісно орієнтований підхід здійснюється шляхом застосування індивідуальних методик організації навчання залежно від пізнавальних здібностей учнів, а також через факультативні курси.

В школі розподіл навчального часу між освітніми предметами та їх зміст визначається Базовим навчальним планом, затвердженим Кабінетом Міністрів України, типовими навчальними планами, розробленими Міністерством освіти і науки України, робочими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів тощо.

Базовий навчальний план школи охоплює дві складові: інваріантну та варіативну. У загальноосвітніх навчальних закладах з вивченням мов національних меншин, а у спеціалізованих школах, гімназіях, ліцєях, колегіях дозволяється за рахунок загального навчального навантаження збільшувати гранично допустиме навантаження учнів до обсягів, що не перевищують санітарно-гігієнічних норм. Контроль за відповідністю освітнього рівня учнів (вихованців), які закінчили загальноосвітні заклади II ступеня, здійснюється шляхом їхньої державної підсумкової атестації. Зміст, форми, порядок та строки проведення атестації визначаються та щорічно затверджуються Міністерством освіти і науки України [34].

Учням, які закінчили основну школу (9-й клас), видається свідоцтво про базову загальну середню освіту та додаток до свідоцтва, в якому зазначаються

отримані за навчальні досягнення бали. За відмінні успіхи у навчанні випускникам видається свідоцтво про базову загальну середню освіту з відзнакою. Випускникам 9-х класів, які не атестовані хоча б по одному предмету, видається табель успішності. Учні, які не отримали документів про освіту, можуть продовжити навчання екстерном.

Учням (вихованцям) спеціальних шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, яким потрібна корекція фізичного та/або розумового розвитку, видається свідоцтво про закінчення спеціальної школи (школи-інтернату). Свідоцтво про базову загальну середню освіту дає право на вступ до шкіл III ступеня, професійно-технічних навчальних закладів, вищих навчальних закладів I-II рівня акредитації [53].

1.3 Зарубіжний досвід діяльності закладів середньої освіти

На етапі реформування освіти в Україні, в тому числі – середньої освіти, актуальним є дослідження провідних практик, напрацьованих в інших країнах. Розглянемо зарубіжний досвід у сфері середньої освіти у найбільш соціально – економічно розвинутих країнах з метою подальшого його використання при формуванні інноваційної моделі загальноосвітнього навчального закладу в Україні.

У ході дослідження визначено, що початкове навчання в зарубіжних країнах триває 6 чи 8 років. Воно дає елементарні навички та знання, виробляє свідоме ставлення до навчання. Існують школи типу проміжних, чи молодші середні школи. Їх мета - допомогти пов'язати початковий та середній рівні школи (5-8 класи).

Середня школа багатоваріантна за схемами і типами загальноосвітньої підготовки, що реалізуються в ній. Програма середньої школи включає близько 200 різних курсів, що складаються з урахуванням різних варіантів вивчення предметів. У багатьох середніх школах діють програми, що передбачають

поєднання роботи з навчанням. При оцінці якості середньої освіти США використовуються різні показники:

- число дітей, які закінчили середню школу;
- рівень одержаних знань (визначається за допомогою тестів шкільної обдарованості).

Сучасна шкільна система розвивається під знаком шести стратегічних цілей у галузі освіти. Всі діти, які вже вміють читати, повинні вступати до школи. Число дітей, які успішно закінчують повну середню школу коливається близько 90%. Американські школярі повинні здавати іспити у 4-х, 8-х та 12-х класах та показати гарні результати з престижних предметів - англійської мови, математики, природознавства, історії та географії [1].

Кожна середня школа має гарантувати випускникам підготовку, достатню для продовження освіти чи продуктивної роботи у сучасному світі. Американські школярі виходять на перше місце у світі за рівнем знань природничих предметів та математики. Всі школи звільнені від наркотиків та насильства; у них є атмосфера дисципліни та доброзичливості.

Традиційні академічні предмети доповнені обов'язковими курсами:

- англійська мова
- загальним введенням у світову літературу та ін;
- суспільствознавство (історія, географія, громадянське право)
- історією західної цивілізації, історією США, американської демократії;
- математикою;
- основами диференціального та інтегрального обчислення та ін;
- природознавством (фізика, астрономія, геологія, хімія, біологія);
- основами квантової механіки, електродинаміки, принципами технології (технічного проектування та конструювання).

Удосконалюються також курси іноземної мови (ставиться завдання досягнення практичного білінгвізму), фізичної культури та здоров'я, мистецтва. Починаючи з 10-го класу, ця широка програма доповнюється предметами на

вибір учнів - зазвичай до початку 10-го класу учні приймають рішення про подальшу освіту.

Система управління середньою освітою США диверсифікована. У країні існують понад п'ятдесят регіональних органів управління середньою освітою (називаються найчастіше радами, міністерствами або департаментами), які визначають освітню політику штатів і одночасно є провідниками коштів федерального бюджету, які виділяються на певні потреби всіх цих регіональних систем. У складі механізму управління освітою особливо виділяються федеральні та регіональні законодавчі органи, які встановлюють базові правові норми, що регулюють загальну та вищу освіту в країні в цілому і безпосередньо в певному штаті [2].

Багато актів цих органів, зокрема закони, мають вищу юридичну силу. Саме в них встановлюється компетенція виконавчих органів штатів та місцевих органів. Президент США та його адміністрація представляють Конгресу проект федерального бюджету, в якому, зокрема, визначається, які федеральні освітні програми та в якому обсязі фінансуватимуться у майбутньому фінансовому році. Крім того, Президент США має право ініціювати шляхом внесення законопроектів до Конгресу нові федеральні програми та починання, що стосуються сфери освіти. Значні загальнодержавні реформи у сфері освіти останніх років також ініціювали Президент США, а не конгресмени.

У *Великобританії* діє система безкоштовної загальної освіти для всіх дітей незалежно від соціального стану та національного походження. Відповідно до Акту про реформу освіти (1988 р.) період обов'язкової освіти ділиться на чотири ключові етапи:

- з 5 до 7 років;
- з 7 до 11 років;
- з 11 до 14 років;
- з 14 до 16 років.

Розподіл навчального часу:

- тривалість навчального року – 38 тижнів;

- рік розділений на триместри, які перемежуються канікулами: літні (6 тижнів), різдвяні та великодні (2 – 3 тижні). У середині триместрів передбачено тижневу перерву;

- навчальний тиждень зазвичай 5-денний;

- навчальний день триває з 9.00 до 15.30, з перервою на обід та ранкову молитву. Передбачено мінімальну кількість академічних годин на тиждень, школи мають право на свій розсуд збільшувати навчальне тижневе навантаження.

Існують школи: муніципальні (безкоштовні) та приватні (платні).

Початкова освіта – для дітей з 5 до 11 років (перші дві «ключові стадії»). Організація початкового навчання відрізняється наступним:

- діти зазвичай групуються за віковими класами;
- усі предмети викладає один учитель;
- урок триває від 15 до 45 хв.

Після закінчення навчання діти не складають іспити та не отримують свідоцтв про закінчення навчального закладу.

Вивчення предметів у початковій школі:

- 40% навчального часу присвячено вивченню англійської мови;
- 15% – займає фізичне виховання;
- близько 12% - ручна праця та мистецтво;
- решта часу розподілено між уроками арифметики, історії, географії, природознавства та релігії.

Середня освіта провадиться за такими ступенями:

- об'єднана школа для 11(12)-15-річних;
- наступні за нею граматична та сучасна школа для 15-17(18)-літніх.

Учні розподіляються за віковими класами. Загальний термін навчання у загальноосвітній школі – 13 років, обов'язкові 11 років навчання. Після досягнення 14 років підлітки мають право вступати до професійних шкіл. Після 16 років вони мають право продовжувати освіту або йти працювати. На той час вони можуть отримати сертифікат про освіту звичайного рівня. Після 13-ти

років успішного навчання вручається сертифікат підвищеного рівня. Оцінюючи знань систематично вдаються до тестам. Контроль за результатами навчання включає три рівнозначні елементи: перевірку, облік, діагностику.

Контроль орієнтований стандартні знання, навички, вміння. Відповідно до стандартів виділяються три рівні досягнень школяра:

- запам'ятовування;
- вміння користуватися знаннями у позаштатній ситуації;
- застосування знань та умінь у реальному житті.

Крім поточного контролю та оцінки знань існують екзаменаційні перевірки:

- двічі у початковій школі - для 7- та 11- та літніх учнів;
- двічі у середній школі – для 14- та 16- та літніх.

Оцінки виставляють вчителі та незалежні члени екзаменаційних комісій.

У Німеччині держава гарантує безкоштовне обов'язкове 9-річне навчання у громадських навчальних закладах, тоді як існують школи громадські та приватні. Навчання починається з 6 років у єдиній початковій школі (1-4 класи).

Система освіти вище початкового має 3-ступінчасту структуру:

1. основна школа (5 – 10 класи), де навчаються до 50% підлітків відповідного віку, дає можливість здобути неповну загальну, а надалі – професійну освіту;
2. реальне училище (5 – 10 або 7-10 класи) дає неповну загальну освіту професійно-практичної спрямованості; вивчаються фізика, хімія, біологія, іноземні мови та інші академічні дисципліни. Випускники реального училища отримують право вступати до середніх, а згодом - до вищих професійно-технічних навчальних закладів; - гімназія (5-13 або 7-13 класи) дає повну середню освіту та право вступу до вузів університетського типу;
3. гімназія. Обов'язковими навчальними дисциплінами у гімназії є німецька мова та література, історія, географія, математика, біологія, фізичне

виховання, музика, релігія. Залежно від профілю гімназії пропонуються варіанти навчальних програм.

При оцінці знань у середніх навчальних закладах поширена 6-рівнева шкала оцінок, кожній з яких відповідає сума балів з урахуванням тенденції оцінки:

- відмінно (1) - від 15 до 13 балів;
- добре (2) – від 12 до 10 балів;
- задовільно (3) – від 9 до 7 балів;
- нижче за задовільний (4) - від 6 до 4 балів;
- Слабо (5) - від 3 до 1 бала;
- незадовільно (0) - 0 балів.

У *французькій* початковій школі 5-річний курс навчання поділяється на три цикли:

1. Підготовчий (1 рік);
2. Елементарний (2 роки);
3. Середній (2 роки).

Класні заняття тривають 26 години на тиждень. Навчальні предмети розбиті на три групи:

- перша група – французька мова, історія, географія, громадянство – приблизно 40 % навчального часу (8 – 10 годин на тиждень);
- друга група - математика (6 годин), природознавство, технології я – 15%;
- третя група – фізичне виховання (5 годин), образотворче мистецтво та музика – 25%.

Основний наголос робиться на міцне засвоєння емпіричного матеріалу, елементарних навичок грамотної мови, читання та розрахунки.

У *корейській* середній школі 3 класи. Більшість учнів вступають до неї віком 12 років і закінчують до 15 років. Порівняно з початковою, південнокорейська середня школа пред'являє набагато вищі вимоги до своїх

учнів. Майже завжди суворо регламентується форма одягу та зачіски, як і багато інших аспектів життя студента.

Як і в початковій школі, школярі проводять більшу частину дня в одному класі зі своїми однокласниками, але кожен предмет викладається своїм учителем. Вчителі переходять з класу в клас і лише деякі з них, крім тих, хто викладає «спеціальні» предмети, мають свою аудиторію, куди учні ходять самі. Класні керівники відіграють дуже важливу роль у житті учнів і мають значно більший авторитет, ніж їхні американські колеги. В учнів середньої школи по шість уроків на день, яким зазвичай передуює один особливий блок часу рано вранці, а також сьомий урок, особливий для кожної спеціалізації.

На відміну від вишу, навчальний план не сильно варіює від однієї середньої школи до іншої. Ядро навчальної програми формується:

- 1) математикою
- 2) корейською та англійською мовами
- 3) ряд точних наук.

Додаткові предмети включають: різні мистецтва, фізичну культуру; історію, ханча (китайська ієрогліфіка), етику, ведення домашньої економіки, уроки комп'ютерної грамотності. Кількість предметів, що вивчаються, і самі предмети варіюються від року до року. Тривалість уроку – 45 хвилин. Безпосередньо до початку першого уроку в учнів є у розпорядженні близько 30 хвилин, які можуть бути використані за бажанням для самонавчання, перегляду програм, які ведуть спеціальним освітнім каналом (Educational Broadcast System, EBS) або для ведення особистих чи класних справ.

Школярі відвідують заняття повний день із понеділка по п'ятницю, а також по півдня кожну першу, третю та п'яту суботи місяця. В суботу учні займаються додатковою діяльністю у будь-яких гуртках. Як і в початковій школі, учні переходять з класу до класу залежно від їх успішності, внаслідок чого один і той же предмет одному і тому ж класі може вивчатися зовсім різними за рівнем підготовки учнями.

Оцінки починають відігравати дуже важливу роль у останньому році середньої школи для тих, хто насамперед хоче зробити наукову, а не професійну технічну кар'єру, оскільки вони впливають на шанси вступу учня до того чи іншого ВНЗ. Існують кілька стандартних форм іспиту для певних предметів, а викладачі «наукових» предметів повинні слідувати рекомендованим навчальним посібникам, проте зазвичай вчителі середніх шкіл мають більші повноваження щодо програми курсу та методу викладання, ніж викладачі у ВНЗ. Багато учнів середньої школи після занять також відвідують додаткові курси («хагвон») або проходять навчання у приватних репетиторів.

Особлива увага приділяється англійській та математиці. Деякі з «хагвонів» спеціалізуються лише на одному предметі, тоді як інші - на всіх ключових предметах, що може перетворюватися на другий раунд шкільних занять нерідко із ще більшим навантаженням на учня. Крім цього деякі учні відвідують ще й гуртки бойових мистецтв чи музичні школи, повертаючись додому пізно увечері.

Висновки до першого розділу

1. У Законі України «Про освіту» мету освіти визначено як всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Одночасно з визнанням школи, як одного із значимих інструментів розвитку особистості та соціалізації дітей, фахівці констатують той факт, що шкільна соціалізація сьогодні має явну проблему. А саме, сучасні підходи в

школі спираються переважно на теоретично-просвітницький аспект, виключаючи з життя школяра активну соціальну дію ззовні та інноваційні(практичні) методи освіти.

Отже, щоб внесок навчально-виховного закладу в розвиток молодого покоління був дієвим і ефективним, необхідно стимулювати соціально-комунікативну, пізнавальну та практично-діяльнісну активність школярів; формувати в них потребу у постійному саморозвитку, самореалізації та самовихованні; закладати ті ціннісні орієнтації та соціальні установки, які будуть сприяти вибору активної життєвої позиції, цінностей рівності та поваги, свідомого формування громадянського світогляду молодого людини. Тому, соціалізація особистості, соціальне виховання, формування соціальної зрілості особистості в умовах сучасного освітнього простору є однією з найбільш актуальних проблем педагогічної науки.

2. В Україні існують різні форми, типи освітніх установ: початкова загальноосвітня школа; основна школа; повна (середня) школа; установи із поглибленим вивченням окремих предметів; змінна (вечірня) школа; гімназія; центр освіти; кадетські школи; заклади при виправно-трудових установах.

В школі розподіл навчального часу між освітніми предметами та їх зміст визначається Базовим навчальним планом, затвердженим Кабінетом Міністрів України, типовими навчальними планами, розробленими Міністерством освіти і науки України, робочими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів тощо.

3. У багатьох розвинених зарубіжних країнах увагу на необхідність реформування системи середньої освіти звернули набагато раніше, ніж в Україні. Тоді як в Україні тільки останні 5-7 років складаються передумови для створення оптимальних умов розвитку середньої освіти. У закордонних країнах є досить налагоджена система в цій сфері. Зарубіжний досвід щодо організації навчального процесу, оцінювання та конструювання навчальних планів може бути корисним при формуванні інноваційної моделі ЗНЗ в Україні.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

2.1 Реформування системи освіти в Україні

Затверджена в Україні у 2011 р. «Національна рамка кваліфікацій» (за якою кожен рівень, починаючи від завершення дошкільної освіти, описаний спектром компетенцій), а за нею у 2017 р. Закон «Про освіту» [19], який закріпив поняття «компетентнісного навчання» на противагу суто знаннєвого, стали першими кроками суттєвих змін в українській освіті та розпочали сучасний етап реформування системи освіти в Україні.

Станом на 2021 рік в Україні є вже два оновлені державні стандарти: про початкову (2016 р.) та середню освіту (2020 р.), а також новий Закон «Про загальну середню освіту». Результат навчання описується тепер у категоріях «уміє», «використовує», «справляється з проблемами» і не вимірюється знанням формул або фактів. Понад те, активно розробляється система не бального, а формувального оцінювання. У початковій школі запроваджено «Свідоцтва досягнень», у яких замість математики чи читання оцінюється прогрес у прийнятті рішень чи встановленні зв'язків між подіями.

Безсумнівно що громадянська, соціальна, культурна компетенції і, наприклад, заповзятливість, найчастіше, напрацьовуються в межах виключно занять з історії чи мистецтва, натомість компетенції, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, ініціативністю, готовністю брати відповідальність за власні рішення точно не вдасться сформувати під час пасивного прослуховування лекцій. А формати позашкільної взаємодії, які могли б сприяти оволодінню такими компетенціями, використовуються лише незначною часткою шкіл, у яких розвинена демократична система самоврядування учнів.

Разом з тим шкільна та виховна діяльність, здебільшого, залишилася у тих самих формах, що й за радянських часів, лише зі зміненими знаками. Разом із занадто повільними темпами формулювання та проведення реформ, це створює відчуття, що система працює по-старому, але на останньому подиху.

Насправді, цьому є два цілком справедливі пояснення. По-перше, за даними Держкомстату України, у 2019–2020 н.р. в Україні працювало понад 30 000 навчальних закладів (від дошкільного до вищого), а в них працювало понад 700 000 освітян [37]. Такий величезний обсяг системи середньої освіти обумовлює її неперворотність і повільність будь-яких змін та реформ, що впроваджуються на державному рівні.

По-друге, фінансування реформ є обмеженим. Наприклад, для реалізації концепції НУШ («Нова Українська Школа»), яка започаткована у 2016 році і тепер охоплює навчання лише у початковій школі, а з наступного навчального року запускає пілотні реалізації 5-го класу, у класах рекомендують облаштувати ігрові зони, встановити поодинокі парти та проекційні дошки, на що не вистачає грошей, а у випадку з дошками – ще й умінь викладачів.

НУШ – це головна реформа Міністерства освіти і науки України, розпочата останніми роками та запланована на десятиліття вперед. Її ключова мета – створити школу, в якій буде приємно вчитися і яка даватиме учням не лише знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у житті [37].

Тепер головне завдання для учнів українських шкіл — опанувати за 12 років навчання не так окремі предмети, як компетентності:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися іноземними мовами та рідною (якщо вона відрізняється від державної);
- математична компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки та технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;

- вміння навчатися протягом життя;
- громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, благополуччя та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав та можливостей;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність.

Кожна з таких компетенцій – це комбінація знань, умінь, навичок, способу мислення, а також поглядів та цінностей. При цьому в рамках одного шкільного предмета учні – залежно від форми подання того чи іншого матеріалу – можуть опановувати одразу кілька компетенцій.

У МОН сподіваються, що вони допоможуть випускникам шкіл успішно соціалізуватись, розпочати професійну діяльність чи продовжити навчання. «Формується ядро знань, на яке накладатимуться вміння цими знаннями користуватися, цінності та навички, які знадобляться випускникам української школи у професійному та приватному житті», — йдеться в офіційній концепції нової української школи [36].

Зокрема, НУШ має сформувати у школярів такі вміння [37]:

- читати з розумінням;
- висловлювати власну думку усно та письмово;
- мислити критично та системно;
- логічно обґрунтовувати свою позицію;
- бути творчими та ініціативними;
- конструктивно керувати емоціями;
- оцінювати ризики;
- приймати рішення;
- вирішувати проблеми;
- співпрацювати з іншими людьми.

Основні засади нової освітньої системи в Україні визначено восени 2017р., коли було ухвалено новий закон «Про освіту» [19]. Впроваджувати її почали з учнів перших класів. Вже у 2017/2018 н.р. стандарти тестували у 100

школах по всій країні, а у 2018/2019 усі українські першокласники навчалися за новою системою.

У школах було запроваджено чимало нового. Серед головних прикладів змін - навчання через діяльність. Тепер ключове завдання вчителя – дати можливість учням засвоїти необхідний матеріал через діяльний підхід. «Тобто школярі частіше робитимуть щось, замість того, щоб сидіти за партами і слухати вчителя», пояснюють у МОН [36]. Йдеться про різні форми, серед яких можуть бути навчальні ігри, екскурсії, експерименти, групові проекти, моделювання життєвих ситуацій тощо.

МОН заохочує викладачів до того, щоб учні отримували цілісне уявлення про світ — вивчали явища з погляду різних наук та навчалися вирішувати реальні проблеми за допомогою знань з різних дисциплін.

В ході реформування освіти відбулися такі зміни.

1. Скасування домашніх завдань для першокласників. Учням першого класу нової української школи не ставлять домашніх завдань. Час на їх виконання в інших класах молодшої школи обмежений: школярі другого класу повинні витрачати на домашнє завдання не більше 45 хв, третьокласники — не більше 1 год і 10 хв, учні четвертого класу — не більше 1 год і 30 хв.

2. Нова система оцінювання. У перших двох класах НУШ учні не отримують оцінок у балах взагалі — такий спосіб оцінювання з'являється лише з третього класу. Ще важливіше, що замість табелів у молодшій школі з'явилося Свідоцтво досягнень учня — описова модель оцінювання учнів за 51 показником. Усі їх заповнює вчитель. Документ передбачає лише чотири рівні оцінки: «має значні успіхи», «демонструє помітний прогрес», «досягає результатів за допомогою вчителя», «вимагає значної уваги та допомоги».

У першій частині свідоцтва викладач оцінює соціальні та робітничі компетентності школяра. Наприклад, чи була дитина активною на уроках, чи ставила питання про щось нове і незрозуміле, чи виявляла самостійність у роботі, чи вирішувала конфлікти мирним шляхом.

У другій частині – оцінка попредметно. Проте навчальні здобутки сформульовані нестандартним чином. Наприклад, наскільки учень «цікавиться темами, що вивчаються, виявляє допитливість до навколишнього світу» (предмет Я досліджую світ), чи дотримується «правила спілкування: вітання, прощання, подяка, прохання, питання» (предмет Українська мова), наскільки «орієнтується у просторі», пояснює розташування предметів» (Математика), дотримується «встановлених умов і правил гри» (Фізкультура) і т.ін.

3. *Заборона оголошувати оцінки.* Тепер вчитель не має права оголошувати оцінки на весь клас — може лише описово оцінити зусилля школяра. А знати конкретний рівень оцінки чи бали мають право лише самі учні та його\її батьки.

4. *Скасування співбесід для вступу до школи.* Першокласників НУШ зобов'язані зареєструвати в одній зі шкіл за місцем реєстрації. Школи не мають права проводити співбесіди, конкурси чи інші види перевірок для першокласників.

Це нововведення, яке діє з 2018 року, викликало чимало суперечок, адже можливість обрати початкову школу значно звузилася. Однак у МОН сподіваються, що таким чином усім школярам будуть гарантовані рівні права незалежно від фінансових можливостей сім'ї.

5. *Новий освітній простір.* За кошти державного та міських бюджетів більшість перших класів шкіл в Україні було переобладнано відповідно до потреб НУШ. У школах з'явилися конструктори LEGO для навчальних ігор, сучасні меблі, особисті шафки для школярів.

В ідеалі у кожному першому класі НУШ має бути створено вісім навчальних просторів:

- для навчально-пізнавальної діяльності (при цьому парти чи столи мають бути одномісними);
- для змінних тематик (дошки / фліпчарти / стенди для діаграм та малюнків);
- для гри (як настільних, так і рухливих ігор);

- для художньо-творчої діяльності;
- куточок живої природи для проведення дослідів (пророщування зерна, догляд за рослинами, акваріум);
- для відпочинку (з килимом, де можна сидіти та грати, пуфами, подушками);
- дитяча класна бібліотека;
- простір вчителя;

З 1 вересня 2019 р. стандарти НУШ діють не лише у перших, а й у других класах українських шкіл. А також у третіх класах тих ста закладів, де реформу почали запроваджувати ще 2017 р. Чимало новацій чекає також інших школярів, навіть якщо вони навчаються у старших класах. Так, у 2018/2019 р. школи організовують для учнів мережеві форми освіти — тобто окремі дисципліни можуть викладати не шкільні вчителі, а фахівці профільних організацій та закладів культури, спорту тощо. Крім того, тепер у школах офіційно скасували шкільну форму відповідно до нового президентського указу [37].

Для вирішення фінансової проблеми з 2015 р. розпочалося впровадження освітньої субвенції з державного бюджету до місцевих бюджетів (за Концепцією реформування місцевого самоврядування та організації влади в Україні). Незважаючи на те, що цей механізм має низку обмежень та складнощів при реалізації, в останні роки збільшується частка місцевих податків та створюються територіальні громади (1002 на 2019 рік), які поступово розвивають освітні мережі: станом на 2018 рік в Україні було створено 519 опорних шкіл, а громади організують підвіз за допомогою шкільних автобусів для тих учнів та викладачів, які мешкають далеко від опорної школи.

З 2020 р. розпочалося реформування профільної школи, реалізація якого намічена з 2027 р.. Воно передбачає розвиток мережі навчальних закладів для 10–12 класів. Після базової школи (гімназії) учні зможуть продовжити академічне навчання у старшій профільній школі — ліцеї, або здобути

професійну освіту в коледжі. Цей розділ також синхронізований з міжнародним досвідом, але викликає опір спільноти батьків та учнів, переважно через особливості реалізації: скорочення шкіл з 10–12 класами відбулося раніше, ніж насичення освітньої мережі достатньою кількістю профільних шкіл. Крім того, умови та механізм вступу до таких шкіл ще в процесі розробки, а отже, наступні кілька років на нас чекає шквал з непослідовних управлінських рішень та їх непередуманих реалізацій на місцях.

У 2019 р. до названих «хвороб зростання» додалася необхідність терміново реагувати на виклики локдауну. Запускаючи у 2020 р. «Уроки на телебаченні», МОН намагалося вирішити проблему всієї країни: державні школи в регіонах виявилися не готовими до якісного впровадження дистанційного навчання, адже 49,6% із 4053 опитаних ГО «Про.Світ» викладачів зазначили, що раніше не використовували технології дистанційного навчання у своїй педагогічній діяльності.

Більше того: за результатами аналітичного огляду «Здоров'я та освіта: як пандемія COVID-19 вплинула на доступ до публічних послуг в Україні», у деяких регіонах учні взагалі не мали змоги навчатися – як, наприклад, у гірському районі Івано-Франківської області, де 13178 учнів не мали доступу до інтернету. В той же час, дослідження Інституту майбутнього показало, що 77% респондентів вважають, що через перехід на дистанційне навчання його якість значно знизилася.

Водночас у країні давно склався стійкий запит на дистанційну, сімейну та екстернатну форми навчання, які все частіше стають заміною очної, починаючи з перших класів. Паралельно у відповідь на запит виникають школи для річної атестації, курси дистанційного навчання та нові альтернативні школи.

На практиці проблем вистачає: навчання залишається недоступним для маломобільних учнів – обладнані пандусами лише 27,4% вищих навчальних закладів та 8,4% закладів професійно-технічної освіти; технічних засобів щодо навчальної діяльності немає, фахівців – теж. Ці проблеми часто списують на

недофінансування, проте насправді велику проблему становить спотворене розуміння інклюзії в учасників процесу, що спричиняє численні конфлікти.

Щодо фінансування загалом, то у 2017–2019 рр. уряд виділяв близько 6% ВВП на фінансування освітньої сфери, що становило приблизно 17% від загальних видатків зведеного бюджету України. Із них майже половину направили на фінансування середньої освіти, чверть – вищої. У відсотках це навіть вище, ніж у країн-сусідів, які мають іншу якість освіти, наприклад, у Польщі.

Реформа децентралізації частково оптимізує процеси фінансування: наприклад, у 2018-2020 рр. дошкільна, професійна та позашкільна освіта фінансувались переважно з місцевих бюджетів. Проте місцеві бюджети та територіальні громади, якими займаються, стають перед питанням суттєвої різниці у потребах фінансування міських та сільських шкіл: вартість навчання одного учня у 2020 році розрахунково склала 19 000 грн у містах та до 32 000 у сільській місцевості, насамперед із-за витрати, пов'язані з невеликою кількістю дітей у класах.

Через невизначеність із програмами, нестачу фінансування та незрозумілих більшості реформ, освіта останні роки виглядає привабливою ідеєю для бізнесу. Мережі приватних шкіл поступово охоплюють обласні центри, а великих містах вже відчувається серйозна конкуренція. Наразі лідером зі зростання сектору приватної шкільної освіти є Київ, де у 2019 р. відсоток приватних шкіл становив 11%. Загалом у межах країни їх поки що всього 2% (від загальної кількості – 14 873 закладів) – майже 300, і навчається там 1,2% учнів.

Перед засновниками приватних шкіл стоять питання не лише створення концепції школи, розробки методичної бази, закупівлі сучасного обладнання, а й комунікації з потенційними клієнтами, адже, незважаючи на підвищення попиту на приватну освіту, його переваги ще необхідно доводити. З іншого боку, питання ціноутворення у кожному навчальному закладі вирішується по-

своєму: хтось включає додаткові послуги, від відвідування басейну до поїздки за кордон, в оплату, а хтось бере гроші виключно за відвідування занять.

Якщо держава, за офіційними даними 2019 р., в середньому витратила на навчання одного учня 23 108 грн. на рік, то вартість приватної школи для батьків по країні становить від 10 000 до 30 000 грн. на місяць. Звичайно, це ставить ще одне гостре питання: чи корелює вартість такого навчання з його якістю? Незважаючи на введення в законодавче поле поняття «освітня послуга», механізмів для визначення її якості поки що розроблено недостатньо: відсутня система зовнішнього тестування, крім вступного ЗНО, як не існує системи співвіднесення програм різних шкіл.

Загалом збільшення частки приватної освіти в Україні відповідає загальносвітовому тренду. Відповідно до звіту Організації економічного співробітництва та розвитку, приватні школи у різних країнах мають більший, ніж у державному секторі, вибір форм та методів навчання, більша кількість викладачів на учнів класу, сучасне обладнання.

Поява великої кількості альтернативних шкіл вказує на український тренд останніх 10 років: пошук інших форм навчання, які відповідають очікуванням щодо результатів. Організатори альтернативних шкіл та батьки, які їх обирають, змінюють у навчальному процесі певні елементи: методику викладання предмета, кількість учнів у групі, підхід чи графік занять, а діти отримують атестацію у ліцензованих школах-партнерах.

Приватні та альтернативні школи лякають державну систему освіти – і не тим, що можуть «заманювати учнів», а можливістю перекупувати кадри, з якими держава має серйозну проблему. Причому перекупувати не лише завдяки більшій зарплаті, а й значно ширшим можливостям для професійної реалізації. Зазвичай ці школи випробовують та створюють нові ролі педагогів: помічник викладача, тьютор, ментор; розробляють окремі навчальні програми для педагогів (наприклад, Міжнародна академія тьюторингу) та підтримують міжнародні програми обміну та навчання.

До того ж, за оновленим Законом «Про освіту» [19], навчальні заклади набули розширених прав автономії та можуть самостійно вирішувати питання в академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших сферах діяльності. Крім того, це означає, що навчальний заклад може затверджувати власну програму. Надання освітній автономії закладам спричинило ціле системне зрушення, яке виражається, наприклад, у створенні системи забезпечення якості освіти – відповідно до кардинально інших підходів та механізмів.

Слід зауважити, що крім обмеженого фінансування, реформування системи освіти гальмується кадровим чинником. Держкомстат України підтверджує негативну тенденцію зменшення загальної кількості педагогічних працівників на 6,4% у 2019/2020 рр. (порівняно з 2014/2015) зі збільшенням частки педагогічних працівників вікової категорії 60 років на 40,9% за той самий проміжок часу [38].

У наказі МОН «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти» визначено плани щодо розробки сучасної моделі педагогічної професії та трансформації вищої та професійної освіти. Реалізувати ці кроки збиралися за 2019-2021 роки, але це виявилось надто оптимістично. Тим часом відсоток працевлаштування до закладів освіти після завершення профільного вишу постійно зменшується і зараз становить лише 18,2% – і насправді це дуже низький показник ефективності витрачених коштів.

Також слід зазначити, що в рамках реалізації концепції НУШ вже 5 рік викладачі повинні працювати згідно нового стандарту та за новими вимогами. І якщо підхід до адаптації педагогів, що вже працюють в школах, це підвищення кваліфікації та навчання на курсах, то очевидно, що для студентів повинна бути розроблена оновлена програма вищої освіти, аби випускати спеціалістів з відповідними знаннями та педагогічними вміннями. Лише першочергове вирішення кадрової проблеми зможе дати відповідь на питання, коли ж освітні реформи в Україні будуть реалізовані та дадуть справжні результати.

2.2 Вивчення досвіду діяльності сучасних загальноосвітніх закладів в Україні

З 1 вересня 2018 р. НУШ стартувала в усіх закладах загальної середньої освіти. Відповідно до наказу МОН від 28.09.2017 р. № 1321 здійснюється моніторинг процесу впровадження нових підходів до навчання у початковій школі. Упродовж 2017–2019 рр. було проведено чотири етапи оцінювання процесу впровадження нового Державного стандарту початкової освіти: I етап – жовтень 2017 р. (1 клас), II етап – травень-червень 2018 р. (1 клас), III етап – листопад-грудень 2018 р. (2 клас), IV етап – травень-червень 2019 р. (2 клас). У межах моніторингу застосовується кількісна стратегія збору даних, кінцевою метою якої є отримання достовірної інформації щодо особливостей процесу впровадження нових підходів до навчання учнів у експериментальних класах пілотних ЗЗСО відповідно до вимог нового ДСПО [17].

Щорічно у дослідженні беруть участь 100 шкіл, які наказом МОН були відібрані як пілотні. З огляду на це, анкетуванням охоплюються всі заклади освіти, учасники експерименту, і передбачається опитування з кожної області 4 директорів, 4 заступників директорів і 8 учителів із застосуванням методу онлайн-анкетування та сервісу Google Forms. Дані, отримані за результатами моніторингу, допомагали зафіксувати і відстежити зміни, що відбулися протягом 2017–2019 рр. у процесі впровадження нових підходів до навчання у початковій школі, а також відслідкувати певні тенденції цього процесу.

Проведений моніторинг вияв певні тенденції щодо впровадження нових підходів до навчання у початковій школі, що викладено нижче.

Суттєві зміни від упровадження нового ДСПО відбуваються у середовищі вчителів. Директори і заступники директорів практично одностайні в пріоритетності змін, а саме: найбільші зміни за відповідями учасників дослідження відбуваються в частині сприйняття і застосування вчителями нових підходів до навчання учнів (89,0 %, 81,3 % директори і заступники

директорів відповідно) та в підвищенні професійного рівня вчителя (77,5 %, 67,5 % директори і заступники директорів відповідно) (табл 2.1).

Таблиця 2.1 - Розподіл відповідей директорів і заступників директорів, які повністю погоджуються з твердженнями про зміни від упровадження нового ДСПО (IV етап моніторингу),% [17]

	Директори	Заступники директора
Учителі сприймають і застосовують нові підходи до навчання учнів	80,9	81,3
Спостерігається більша зацікавленість учнів у навчанні, порівняно з учнями інших класів початкової школи	74,5	59,0
Спостерігається зростання довіри батьків до нових підходів до навчання їхніх дітей	53,5	52,0
Батьки стали активніше долучатися до процесу прийняття рішень щодо організації навчання	51,7	40,5
Підвищився професійний рівень вчителів	77,5	67,5
Полегшилося управління школою	15,5	24

Майже в усіх відповідях директорів про зміни простежується підвищення позитивної оцінки порівняно з III етапом дослідження (листопад-грудень 2018р.). Наприклад, 89,0 % учасників анкетування повністю погоджуються з твердженням про те, що учителі сприймають і застосовують нові підходи до навчання учнів, порівняно з 80,8 % на початку 2018/2019 н. р. Натомість спостерігається зменшення позитивної оцінки щодо полегшення управління школою, що можна пояснити специфікою процесу завершення навчального року (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 - Розподіл відповідей директорів, які повністю погоджуються з твердженнями про зміни від впровадження нового ДСПО (III та IV етапи моніторингу),% [17]

	IV етап	III етап
Учителі сприймають і застосовують нові підходи до навчання учнів	89,0	80,8
Підвищився професійний рівень вчителів	77,5	74,7
Спостерігається більша зацікавленість учнів у навчанні, порівняно з учнями інших класів початкової школи	74,5	74,5
Спостерігається зростання довіри батьків до нових підходів до навчання їхніх дітей	53,5	46,9
Батьки активніше долучаються до процесу прийняття рішень щодо організації освітнього середовища	51,7	46
Полегшується управління школою	15,5	25

Аналіз відповідей заступників директорів засвідчує позитивні зміни від впровадження нового ДСПО. Близько 80 % опитаних зазначили, що вчителі сприймають і застосовують нові підходи до навчання учнів (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 - Розподіл відповідей заступників директорів, які повністю погоджуються з твердженнями про зміни від впровадження нового ДСПО (III та IV етапи моніторингу),% [17]

	IV етап	III етап
Учителі сприймають і застосовують нові підходи до навчання учнів	81,3	80,1
Підвищився професійний рівень вчителів	67,5	65,9
Спостерігається більша зацікавленість учнів у навчанні, порівняно з учнями інших класів початкової школи	59,0	63,1
Спостерігається зростання довіри батьків до нових підходів до навчання їхніх дітей	52	45,7
Батьки активніше долучаються до процесу прийняття рішень щодо організації освітнього середовища	40,5	39,7
Полегшується управління школою	24	11,9

Значна частка заступників директорів відзначили професійний рівень вчителя як чинник, що впливає на якість освіти (99,2 % на III етапі дослідження і 90,2 % на IV етапі). На 16,0 % більше опитаних на четвертому етапі дослідження відзначили як стимул до підвищення якості роботи грошові винагороди вчителю (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 - Розподіл відповідей заступників директорів, які повністю погоджуються з твердженнями про вплив на якість освіти наведених чинників (III та IV етапи моніторингу),% [17]

	IV етап	III етап
Професійний рівень учителя	90,2	99
Методики компетентнісного навчання	81,3	86
Методики інтегрованого навчання	81,3	79
Методики групової роботи	71,1	72,2
Навчальне обладнання	72,2	71,9
Комп'ютерне обладнання	70,9	51,4
Обладнання класних кімнат	53,9	49,1
Грошові винагороди вчителю	48,9	33,8

Серед ключових умінь учителів для досягнення очікуваних результатів навчання понад 80,0 % опитаних заступників директорів обрали уміння заохотити учнів до пошукових видів діяльності. Близько 60,0 % заступників директорів як ключові вміння відмітили методики для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (рис.2.1).

Майже всі учасники анкетування вказали, що повністю погоджуються з твердженням «підтримую професійні ініціативи вчителів – учасників експерименту» (97,7 %). Можна зробити висновок, що директори впроваджують політику відкритості та доброзичливого ставлення до своїх колег-учителів, вважають їхню думку важливою та цінною, прислухаються до неї під час прийняття важливих рішень (рис.2.2).

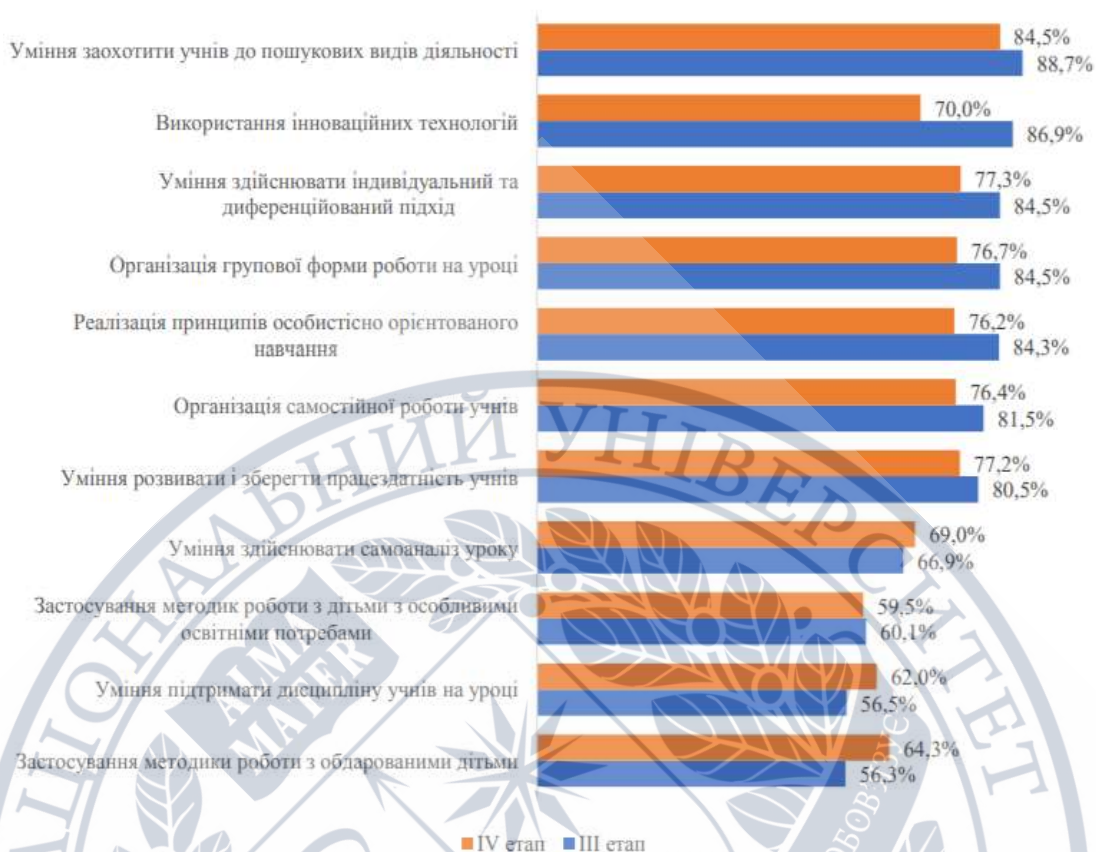


Рисунок 2.1 – Розподіл відповідей заступників директорів, які повністю погоджуються з твердженням про важливість ключових вмінь для досягнення очікуваних результатів навчання учнів(III, IV етапи) [17]

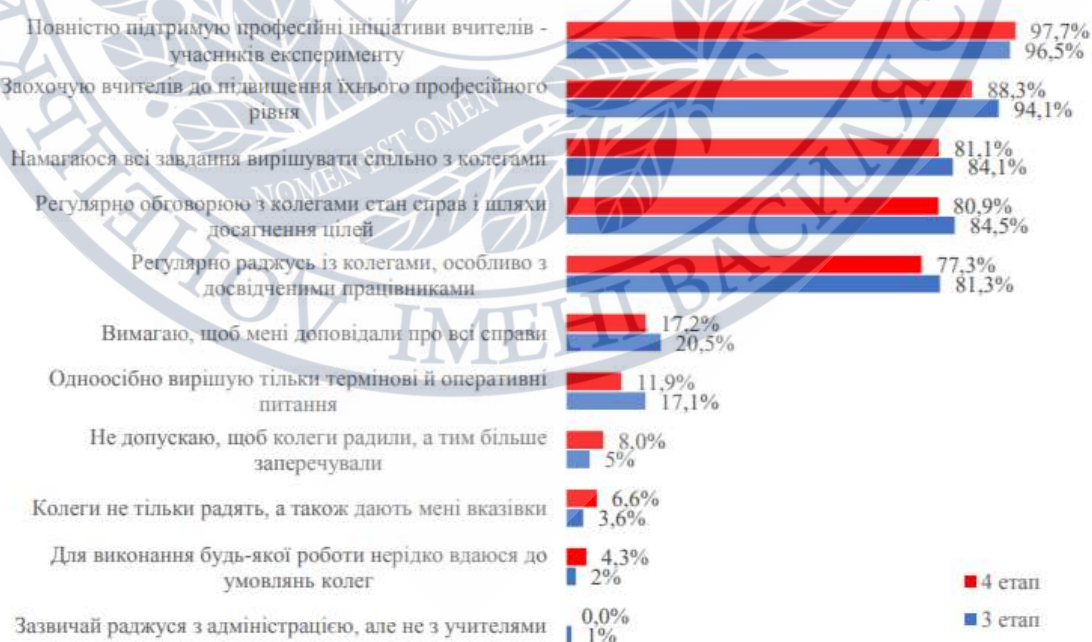


Рисунок 2.2 – Оцінка директорами тверджень про їх участь в експерименті (III, IV етапи) [17]

Співпраця вчителів-експериментаторів є дуже важливою в контексті здійснення освітньої діяльності та впровадження нових підходів до навчання. За відповідями директорів і вчителів загалом взаємодія вчителів-експериментаторів відбувається щодня, або майже щодня: учителі співпрацюють при плануванні та підготовці уроків (59,0 % директори та 38,3 % учителі), обговорюють особливості викладання певної теми (51,2 та 27,2 % відповідно), розповідають про власний досвід викладання (41,6 % та 26,4 % відповідно) (рис. 2.3). Вчителі переважно раз на тиждень працюють над новими ідеями та раз на місяць відвідують уроки своїх колег.



Рисунок 2.3— Розподіл відповідей на питання про співпрацю вчителів, %

На четвертому етапі дослідження лідерами серед методів викладання є експерименти та досліди (86,3 %), тоді як за результатами третього етапу дослідження більшість респондентів використовували вправи та рольові ігри (87,3 %) (табл. 2.5).

На четвертому етапі дослідження більша частка вчителів обирала дослідницько-пізнавальні проєкти порівняно з попереднім етапом. Майже на 4,0 % менше опитаних зазначили дослідження довкілля як спосіб використання резервного часу. Для повноцінної реалізації Концепції НУШ важливою є підтримка учнів батьками, а також співпраця батьків з іншими учасниками освітнього процесу. Тож анкети містили питання про залученість батьків до різних напрямів освітньої діяльності в класі. Найбільше респондентів

(директорів (91,0 %) і їхніх заступників (76,4 %) залучають батьків до проведення заходів дозвілля учнів і планування самого дозвілля (85,2 % директорів, 72,8 % заступників директорів).

Таблиця 2.5– Розподіл відповідей учителів за методами викладання, які вони найчастіше використовують (III та IV етапи моніторингу),% [17]

	IV етап	III етап
Вправи, рольові ігри	58,8	87,3
Експерименти, дослід	82,2	86,3
Проектні методи	50,1	80,4
Інтерактивні методи	76,3	69,7
Наочні у Вашому виконанні із залученням учнів(демонстрація, презентація, ілюстрації, спостереження)	48,7	51,4
Словесні діалогічні (бесіда, дискусія	47,6	42,0
Наочні у виконанні учнів (демонстрація, презентація, ілюстрації, спостереження)	56,1	40,2
Наочні у Вашому виконанні (демонстрація, презентація, ілюстрації)	27,8	24,0
Робота з підручником	22,4	19,0
Словесні монологічні (розповідь, пояснення, лекція)	4,8	8,3

Відповідно до Концепції НУШ вчителі можуть самі розробляти власні навчальні матеріали та навчальні програми. Порівнюючи два етапи дослідження у контексті готовності вчителів до розроблення власних навчальних матеріалів, можна констатувати, що частки відповідей залишились незмінними. Більше 44,0 % учителів ще не готові розробляти навчальні матеріали, 42,0 % – цілком до цього готові.

Готові до розроблення та мають власні розробки модельних навчальних програм 24,3 % учасників опитування, стаж роботи яких становить від 20 до 25 років та 22,8 % зі стажем роботи від 25 до 30 років. Цілком готові до розроблення власних навчальних програм 31,8 % опитаних зі стажем роботи від 25 до 30

років. Бракує навичок для розроблення програм найбільше анкетованим з досвідом роботи до 5 років (15,8 %) та 30–35 років (16,9 %). Майже чверть учителів зі стажем від 10 до 15 років не мають бажання займатися розробленням програм.

Директори пілотних шкіл як на III, так і на IV етапах, більшість тверджень, що містяться в питаннях анкети щодо перебігу експерименту, оцінили досить позитивно. За відповідями директорів спостерігається позитивна динаміка впровадження нових підходів до навчання в початковій школі. Так, із твердженням «учителі успішні в упровадженні експерименту» на III етапі погодилося 73,5 % директорів, на IV етапі – 83,0 %. Майже всі директори – учасники анкетування – повністю погоджуються з тим, що учні із задоволенням ходять до школи (91,7 %). Порівняно з початком 2018/2019 н. р. наприкінці навчального року зафіксовано підвищення позитивної оцінки щодо тверджень: учителі успішні в упровадженні експерименту, учні мають бажання отримати найкращі результати навчання, батьки учнів задоволені їхніми результатами навчання, загалом учителі задоволені своєю участю в експерименті. Така оцінка директорами ставлення учнів до освітнього процесу є дуже показовою, адже головною метою пілотного проєкту є створення школи, до якої приємно ходити та в якій приємно навчатись учням.

Найбільш помітні позитивні зміни на III та IV етапах дослідження, на думку вчителів, спостерігається у фізичній, когнітивній сферах розвитку учнів й у сфері мови та мовлення. Майже 100 % респондентів помічають позитивні зміни у соціально-емоційній сфері вихованців.

Аналіз даних моніторингу дозволив сформулювати такі *висновки*.

Більшість директорів цілком або скоріше погоджуються з тим, що обладнання класних кімнат повністю відповідає вимогам нового ДСПО (на початку навчального року 82,5 %, на кінець навчального року – 80,6 %).

Заступники директорів також висловили свою думку щодо важливості ключових умінь учителя-експериментатора для досягнення очікуваних результатів навчання учнів. Відповіді респондентів продемонстрували, що

найвагомішими, з погляду заступників директорів, є вміння заохочувати учнів до пошукової діяльності (88,7 %), використання інноваційних технологій (86,9 %), здійснення індивідуального та диференційованого підходів (84,5 %), організація групової форми роботи на уроці (84,5 %). Тобто основна увага звертається на способи та вміння взаємодії між учителем та учнем. Про важливість ключових умінь, які стосуються інклюзивного навчання, вказали вже менше заступників директорів: для 60,1 % респондентів важливим є вміння застосувати методики роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, а також для 56,3 % – вміння застосовувати методики роботи з обдарованими дітьми.

Заступники, які безпосередньо курують проведення експерименту в школі, найвагомішим чинником, що впливає на якість освіти, визначили професійний рівень учителя. Про це наголошують майже усі учасники анкетування (99 %). Серед директорів з цим погоджуються 94,7 %. Отже, ми можемо говорити про загальну тенденцію ставлення адміністрації експериментальних ЗЗСО щодо важливості професійної компетентності вчителя. Грошові винагороди вчителю як директори, так і заступники директорів ставлять за впливом на якість освіти учнів на останнє місце (33,8 % заступників директора і 35,7 % директорів).

Більшість респондентів зазначили, що учителі готові до розроблення власних навчальних матеріалів, проте не мають для цього необхідних навичок.

Порівняно з початком 2018/2019 н. р. наприкінці навчального року простежується підвищення позитивної оцінки щодо тверджень про результати експерименту з упровадження нових підходів до навчання в початковій школі відповідно до ДСПО. Відповіді директорів і їхніх заступників демонструють, що учителі стають більш успішними в упровадженні експерименту, в учнів підвищується бажання отримати кращі результати навчання, батьки учнів стають більш задоволеними результатами навчання, підвищується також задоволеність учителів своєю участю в експерименті. Порівнюючи відповіді вчителів пілотних шкіл упродовж останніх етапів дослідження перебігу

експерименту, спостерігається позитивна динаміка у розвитку учнів, в ініціативності учителів та їх готовності до змін.

Аналіз даних IV етапу дослідження продемонстрував зростання позитивної оцінки серед відповідей респондентів щодо участі батьків у організації освітнього процесу. Батьки проявляють ще більшу активність в усіх різновидах освітньої діяльності. Директори і їхні заступники загалом прислухаються до думки своїх колег-учителів та сприяють їх професійному розвитку. Найбільш значні позитивні зміни протягом двох навчальних років пілотного впровадження нового ДСПО зафіксовано у фізичній, когнітивній сферах розвитку учнів та у сфері мови та мовлення учнів.

Таким чином, аналіз моніторингових даних дає змогу формувати «картину» стану впровадження реформи НУШ в закладах загальної середньої освіти. Це дозволяє своєчасно планувати коригувальні дії з усунення виявлених під час моніторингових досліджень негативних тенденцій процесу реформування. Актуальною постає потреба застосування освітніх індикаторів для оцінки впровадження реформи, що і буде висвітлено в наступних параграфах.

2.3 Соціологічне дослідження експертної думки педагогів з приводу НУШ та характеристик інноваційної моделі ЗНЗ

З метою оцінки ефективності НУШ у 2021 р. та визначення елементів інноваційної моделі ЗНЗ, в ході дослідження нами було проведено інтерв'ювання педагогічних працівників м. Вінниця: 2 директорів загальноосвітніх шкіл, 1 завуча школи та 3 керівників класів, що навчаються за системами НУШ та Інтелект. Також було проведено анкетування педагогів, що працюють безпосередньо з класами НУШ та Інтелект. Анкетування проведено в двох освітніх закладах: 1) комунальному закладі «Гуманітарній гімназії №1 ім. М.І. Пирогова Вінницької міської ради»; 2) комунальному закладі

«Спеціалізована загальноосвітня школа І ступеня з поглибленим вивченням іноземних мов №25».

Для вивчення експертної думки педагогів, які безпосередньо працюють в інноваційній системі НУШ, було розроблено авторську анкету з 15 питань, що включала блок з 12 питань для дослідження НУШ та блок з 3 питань для збирання біографічної інформації про респондентів. Анкета з переліком питань представлена в Додатку Б.

Загальна вибірка склала 22 педагога, з яких 10 – педагоги молодшої пілотної школи, які вже п'ятий рік працюють в системі НУШ, і 12 – респонденти, які працюють в ЗНЗ і стикнулись з системою НУШ лише 3 місяці тому на момент проведення анкетування. Всі педагоги працюють в системі освіти більше 10 років. Тому їх думку можна вважати експертною.

В Додатку В наведений детальний аналіз відповідей респондентів,; загальну вибірку розділено за критерієм досвіду роботи з НУШ та відповідно двома освітніми НЗ на дві групи.

Висновки, які можна зробити на основі опрацювання відповідей респондентів (респонденти, які працюють в НУШ 5 років – Група №1; респонденти, які працюють в НУШ 3 місяці – Група №2):

1) Респонденти, що працюють в НУШ вже 5 років, майже одногосно оцінили позитивно ефективність компетентнісного підходу. В той час, як серед педагогів, що працюють в НУШ 3 місяці, 5 респондентів оцінили компетентнісний підхід позитивно, 5 – нейтрально і двом респондентам було складно відповісти. Можна припустити, що педагоги, що працюють 5 років, вже адаптувались до нової системи і звикли працювати в новій парадигмі. В той час, як друга група тільки проходить процес адаптації. Проте навіть попри це майже 50% вже оцінюють компетентнісний підхід, як ефективний.

2) Конкретизуючи в чому педагоги бачать ефективність такого підходу серед респондентів з обох груп було відзначено, що компетентнісний підхід дозволяє всебічно розвивати учнів. Група №2 навела менше переваг, можливо, через брак досвіду роботи в підході, серед відповідей також: розвиває

наступність навчання протягом всього життя та дозволяє йти в ногу з часом, оскільки діти зростають в цифровому суспільстві. Респонденти з Групи № 1 також вказали серед переваг компетентнісного підходу: підхід універсально поєднує знання, уміння та навички, де учні навчаються самостійності та впевненості в своїх силах, щоб успішно та впевнено справлятися з життєвими проблемами, навчаються творче застосовувати знання в нестандартних ситуаціях. Розвиваються особисті якості у дітей: відповідальність, самостійність, творчість, критичне мислення, вміння працювати в команді.

3) Методики, яким слід надавати перевагу для ефективного навчання, на думку педагогів з Групи № 1, це в першу чергу: проектна діяльність, рольова гра, спонукання рефлексії, групова дискусія, парно-групові завдання, використання кейсів для розвитку критичного та аналітичного мислення; також близько 50% педагогів надають перевагу методам мозкового штурму, релаксації на уроку та використання вправ для вирішення практичних проблем за допомогою знань з теми, що проходять.

Група №2 відзначила наступні інтерактивні методики: використання відеоматеріалів та презентацій, парно-групові завдання, мозковий штурм, релаксація, рольова гра, проектна діяльність, спонукання рефлексії, використання вправ для вирішення практичних проблем з допомогою нових знань, групова дискусія.

Таким чином спільними є наступні інтерактивні методи: проектна робота, парно-групова робота, рольова гра, мозковий штурм, спонукання рефлексії, релаксація, групова дискусія та використання вправ для вирішення практичних проблем за допомогою нових знань.

4) Щодо проблем психологічного розвитку дитини в НУШ, Група №1 виділила важкість адаптації дітей до групової роботи, поганий самоконтроль, що поки не розвинений в молодшому шкільному віці, періодичну погану зосередженість на уроку, розсіяну увагу та проблеми з дисципліною. Група №2 також відмітила проблеми з дисципліною, зосередженістю, важкістю організації дітей та шумом. Через відсутність оцінок також зазначили

невмотивованість в навчанні та відсутність критичного оцінювання, «діти без оцінювання розслабляються».

Однак переваг психологічного розвитку відзначено значно більше. Група №1 відзначила, що в учнів відсутній страх висловлювати власну думку, вони впевнені в собі та почуваються вільно. Без оцінок діти почуваються успішними, більш пристосовані до життя. Діти соціально адаптовані, вміють працювати в команді, вміють керувати собою та своїми емоціями. Наявне сприйняття себе, своєї особистості, своїх особливостей та особистостей інших, що було відсутнє раніше. Діти в більшій кількості залучені до уроку та засвоєння знань відбувається непомітно та легко.

Група №2 відзначила, що в дітей, порівняно з попередніми поколіннями наявне глобальне та нестандартне мислення, вони незашорені та мислять по-іншому. Діти по-іншому запам'ятовують та відтворюють інформацію, більш психологічно стабільні. Вільно висловлюються, розкуто почувають себе, знаходяться в психологічному комфорті. Не мають розчарувань від оцінювання та помилок.

5) Більш досвідчені в роботі в НУШ респонденти Групи №1 не вбачають небезпеки знецінювання академічних знань через перехід до компетентнісного підходу, лише 1 з 10 респондентів відповів «складно відповісти». Серед респондентів, що працюють в НУШ 3 місяці ніхто не вбачає небезпеки знецінювання, проте 4 з 12(33%) вбачають частково, 3 респонденти (25%) не вбачають небезпеки знецінювання академічних знань та 5 респондентам (41%) було складно відповісти.

6) Формувальне оцінювання в Групі № 1 визначили 100% як показовим з точки зору прогресу в опануванні компетентностей; 70% як об'єктивне; 40% як зрозуміле батькам і учням; 30% - проблемним в використанні(для батьків; та у дітей відсутня старанність, вони не визнають свого реального рівня). В Групі №2 формувальне оцінювання визначили необ'єктивним 4 з 12 респондентів (33%); 3 з 12(25%) – показовим з точки зору опанування компетентностей; 2 –

об'єктивним; по одному- легким у застосуванні та зрозумілим батькам та учням.

7) Респонденти з Групи № 1 підвищували кваліфікацію:

в цьому місяці - 3 респонденти (30%);

в цьому навчальному році – 7 респондентів (70%);

в минулому навчальному році – 1 респондент (10%);

більше 1 року тому- 1 респондент (10%).

Більшість педагогів підвищували кваліфікацію за темою НУШ та інтегрованого навчання.

Серед респондентів Групи № 2:

в цьому місяці - 5 респондентів (42%);

в минулому місяці- 3 респондента (25%);

в цьому навчальному році - 7 респондентів (58%);

в минулому році -1 респондент (8%).

Можна зробити висновок, що всі педагоги постійно підвищують кваліфікацію. Педагоги Групи №2 в контексті переходу до систему НУШ масово були залучені до процесів підвищення кваліфікації, переважно з майстерності використання комп'ютерних технологій.

8) Цікаві результати отримані в контексті потреби в нових знаннях. Більш досвідчені педагоги з Групи № 1 відзначили, що мають потребу нових знаннях з тем: інтеграція НУШ, практичні вправи та методи роботи, вікова психологія, гаджети, педагогіка партнерства, розвиток критичного мислення, дистанційне навчання, нові педагогічні підходи та міжнародний досвід. Всього 100% педагогів відзначили, що мають потребу в нових знаннях.

В той час, як педагоги з середньої школи відзначили, що не відчувають потреби в нових знаннях (50%), втримались від відповіді- 41%; і лише 1 респондент відзначив, що має потребу в нових знаннях(10%) - опанування нових комп'ютерних технологій.

9) Щодо переваг та недоліків роботи в системі НУШ респонденти Групи № 1 зазначили наступні переваги: більше простору в педагога для творчості,

інтегрованість навчання та розвиток практичних компетенцій і наскрізних вмінь в учнів, схожість на європейську систему освіти та нове освітнє середовище. Щодо дітей було відмічено, що розвивається емоційний інтелект, діти відчувають себе більш успішними та щасливими від того.

Серед респондентів Групи № 2 шестеро не надали відповіді про переваги, можна припустити, що вони їх поки не відчули. Серед того, що було відмічено є такі: більша активність учнів завдяки новим формам роботи, формувальне оцінювання та розвиток наскрізних вмінь, свобода висловлювання учнів. Також оснащення класів та можливість для педагога відкривати нові форми роботи.

10) Щодо недоліків, то тут ситуація протилежна: Група № 1 вказала мало недоліків, Група № 2 – більше. Серед респондентів Групи № 1 троє (33%) не бачать недоліків зовсім, інші вказали на такі: великі затрати часу та зусиль для підготовки до уроку, брак методичної літератури, відсутність бального оцінювання. Група № 2 відзначила такі недоліки: велике навантаження на вчителя та відсутність методичної підтримки (або її надання з запізненням), незрозумілу систему оцінювання, дисципліну та неорганізованість дітей.

Ефективна інноваційна модель загальноосвітнього навчального закладу, на думку респондентів, повинна мати наступні характеристики:

в сфері управління ЗНЗ:

- залучення педагогів, учнів, батьків та громадських організацій до управління школою;
- автономний бюджет та можливість ним розпоряджатись на власний розсуд;
- використання новітніх технологій для управління (обліку, журналів і т.ін.)
- безпосередня та демократична взаємодія між педагогами, управлінцями та учнями (обмін ідеями та цінностями);
- залучення управлінців-практиків;
- адаптивне управління ЗО, також ліберальне управління персоналом в поєднанні з авторитарним, толерантність;

- створення власного статуту;
- наявність міжнародної співпраці та меморандуму про співпрацю;

в сфері освітньої діяльності:

- 15-25 учнів в класі;
- модульне та проектне навчання;
- використання інтерактивних методів навчання;
- автономія при складанні освітньої програми: планування кількості годин;

- вибір освітніх програм та переліку предметів, необхідних для вивчення;
- тематичні тижні в школі;
- повне методичне забезпечення педагогів;
- компетентнісний підхід: навчання знанням, навичкам та вмінням;
- гуманізація навчання та використання індивідуального підходу;
- залучення батьків та відомих людей до освітнього процесу;
- творчі гуртки;

в сфері виховної діяльності:

- дитиноцентризм;
- педагогіка партнерства;
- екологічне, громадянське, патріотичне, творче виховання;
- ціннісний підхід до виховання(загальнолюдські цінності);
- прищеплення здорового способу життя;
- загальні та колективні заходи, позакласна активність;
- розвиток активності особистості та її талантів;
- демократичний стиль виховання (поєднання ліберального та авторитарного);

в сфері кадрового забезпечення:

- колектив однодумців, що підтримують цінності, які передають і дітям;
- тільки педагоги, що люблять дітей та свою роботу;
- гнучкість педагогів та готовність навчатись новому;
- педагоги постійно підвищують кваліфікацію та навчаються новому;

- учителі креативні, активні, творчі;
- наявність помічника вчителя;
- залучення студентів педагогічних ЗВО до освіти та практики кожні 3 місяці для обміну знаннями, досвідом та новинками;

в сфері матеріально-технічного забезпечення:

- повне забезпечення методичною та дидактичною літературою викладачів;
- наявність к кожному класі комп'ютера ;
- доступ до інтернету/ Wi-Fi;
- мультимедійна/інтерактивна/ SMART+ дошка в кожному класі
- мультимедійний проектор в кожному класі;
- DATA-камера в класах;
- наявність лінгафонного кабінету;
- наявність радіорубки;
- планшети для кожного учня.

Узагальнені *висновки*, які можна зробити з отриманих відповідей респондентів полягають у такому.

Викладачі, що працюють в НУШ більше декількох років оцінюють компетентнісний підхід позитивно (90%), а ті педагоги, які тільки переходять до НУШ лише в 40% випадків оцінюють його позитивно. Можливо це пов'язано з проблемами адаптації до нової системи та браком методичного матеріалу, про який заявляють педагоги.

Конкретизуючи в чому педагоги бачать ефективність такого підходу серед респондентів з обох груп було відзначено, що компетентнісний підхід дозволяє всебічно розвивати учнів. Респонденти з Групи № 1 також вказали серед переваг компетентнісного підходу такі:

він розвиває наступність навчання протягом всього життя та дозволяє йти в ногу з часом, оскільки діти зростають в цифровому суспільстві;

універсально поєднує знання, уміння та навички, де учні навчаються самостійності та впевненості в своїх силах, щоб успішно та впевнено справлятися з життєвими проблемами;

навчаються творче застосовувати знання в нестандартних ситуаціях;

розвиваються особисті якості у дітей: відповідальність, самостійність, творчість, критичне мислення, вміння працювати в команді.

Інтерактивними методами освіти, яким слід надавати перевагу, двома групами респондентів визначено: проектна робота, парно-груповою робота, рольова гра, мозковий штурм, спонукання рефлексії, релаксація, групова дискусія та використання вправ для вирішення практичних проблем за допомогою нових знань.

Серед проблем психологічного розвитку дітей в НУШ Групою №1 були відмічені поганий самоконтроль, що поки не розвинений в молодшому шкільному віці; періодичну погану зосередженість на уроку; розсіяну увагу та проблеми з дисципліною. Група №2 також відмітила проблеми з дисципліною, зосередженістю, важкістю організації дітей та шумом. Через відсутність оцінок також зазначили невмотивованість в навчанні та відсутність критичного самооцінювання. Однак переваг психологічного розвитку відзначено значно більше. В учнів відсутній страх висловлювати власну думку, вони впевнені в собі та почуваються вільно й розкуто. Без оцінок та уваги до помилок діти не відчувають розчарування, почуваються успішними, більш пристосовані до життя. Діти соціально адаптовані, більш психологічно стабільні, вміють працювати в команді, вміють керувати собою та своїми емоціями. Вже в ранньому віці наявне сприйняття себе, своєї особистості, своїх особливостей та особистостей інших, що було відсутнє раніше. Це стверджує про більш ранній та більш успішний розвиток певних психологічних структур та особистості в цілому. Діти в більшій кількості залучені до уроку та засвоєння знань відбувається непомітно та легко. Група №2 відзначила, що в дітей, порівняно з попередніми поколіннями, наявне глобальне та нестандартне мислення, вони незашорені та мислять по-іншому. Діти по-іншому запам'ятовують та

відтворюють інформацію, знання засвоюються непомітно та легко, більше дітей залучені до уроку та зацікавлені в навчанні.

Респонденти Групи №1 в 90% не вбачають небезпеки знецінювання академічних знань через перехід до компетентнісного підходу.

Формувальне оцінювання вчителі з Групи № 1 в 100% випадків вважають показовим, в 70% об'єктивним. В Групі № 2 33% респондентів визначили його, навпаки, необ'єктивним і лише 25% показовим. Можна припустити, що це пов'язано з важкістю процесу переходу до нових методів та стандартів НУШ.

Всі педагоги постійно підвищують кваліфікацію. Педагоги з Групи № 1 (100%) відзначили, що мають потребу в нових знаннях з тем: інтеграція НУШ, практичні вправи та методи роботи, вікова психологія, гаджети, педагогіка партнерства, розвиток критичного мислення, дистанційне навчання, нові педагогічні підходи та міжнародний досвід. В той час, як педагоги з середньої школи відзначили, що не відчувають потреби в нових знаннях (50%!), втримались від відповіді- 41%; і лише 1 респондент відзначив, що має потребу в нових знаннях(8%). Це може також стверджувати про те, що є певне відторгнення нових реалій та про професійну ригідність, відмову приймати нове.

Щодо переваг та недоліків роботи в системі НУШ респонденти Групи № 1 зазначили наступні переваги: більше простору в педагога для творчості, інтегрованість навчання, розвиток наскрізних вмінь та практичних компетенцій, нове освітнє середовище. Серед респондентів Групи № 2 50% не надали відповіді про переваги, можна припустити, що вони їх поки не відчули. Серед того, що було відзначено: більша активність учнів завдяки новим формам роботи, формувальне оцінювання та розвиток наскрізних вмінь, свобода висловлювання учнів. Діти почуваються більш щасливими та успішними. Також оснащення класів та можливість для педагога відкривати нові форми роботи.

Висновки до 2 розділу

1. Сучасний етап реформування системи освіти в Україні розпочато у 2017 р. із запровадження концепції Нової української школи. Впроваджувати її почали з учнів перших класів. Вже у 2017/2018 навчальному році нові стандарти тестували у 100 пілотних школах по всій країні, а у 2018/2019 усі українські першокласники почали навчатися за новою системою. Її ключова мета — створити школу, в якій буде приємно вчитися і яка даватиме учням не лише знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у житті. В ході дослідження визначено, що реформування освіти в Україні гальмується браком фінансування на повноцінне запровадження реформ та дефіцитом кадрів, спроможних практично втілювати ідеї НУШ.

2. Упродовж 2017–2019 рр. в Україні було проведено чотири етапи оцінювання процесу впровадження нового Державного стандарту початкової освіти в пілотних школах серед директорів та заступників: I етап — жовтень 2017 р. (1 клас), II етап — травень-червень 2018 р. (1 клас), III етап — листопад-грудень 2018 р. (2 клас), IV етап — травень-червень 2019 р. (2 клас)

Заступники директорів висловили свою думку щодо важливості ключових умінь учителя-експериментатора для досягнення очікуваних результатів навчання учнів. Відповіді респондентів продемонстрували, що найвагомішими, з погляду заступників директорів, є вміння заохочувати учнів до пошукової діяльності (88,7 %), використання інноваційних технологій (86,9 %), здійснення індивідуального та диференційованого підходів (84,5 %), організація групової форми роботи на уроку (84,5 %). Виявлено загальну тенденцію ставлення адміністрації експериментальних ЗЗО щодо важливості професійної компетентності вчителя. Грошові винагороди вчителю як директори, та і заступники директорів ставлять за впливом на якість освіти учнів на останнє місце (33,8 % заступників директора і 35,7 % директорів).

Більшість респондентів зазначили, що учителі готові до розроблення власних навчальних матеріалів, проте не мають для цього необхідних навичок.

Порівняно з початком 2018/2019 н. р. наприкінці навчального року простежується підвищення позитивної оцінки щодо тверджень про результати експерименту з упровадження нових підходів до навчання в початковій школі відповідно до ДСПО. Відповіді директорів і їхніх заступників демонструють, що учителі стають більш успішними в упровадженні експерименту, в учнів підвищується бажання отримати кращі результати навчання, батьки учнів стають більш задоволеними результатами навчання, підвищується також задоволеність учителів своєю участю в експерименті. Порівнюючи відповіді вчителів пілотних шкіл упродовж останніх етапів дослідження перебігу експерименту, спостерігається позитивна динаміка у розвитку учнів, в ініціативності учителів та їх готовності до змін.

Аналіз даних IV етапу дослідження продемонстрував зростання позитивної оцінки серед відповідей респондентів щодо участі батьків у організації освітнього процесу. Батьки проявляють ще більшу активність в усіх різновидах освітньої діяльності. Найбільш значні позитивні зміни протягом двох навчальних років пілотного впровадження нового ДСПО зафіксовано у фізичній, когнітивній сферах розвитку учнів та у сфері мови та мовлення учнів.

Таким чином, аналіз моніторингових даних дає змогу формувати «картину» стану упровадження реформи НУШ в закладах загальної середньої освіти. Це дозволяє своєчасно планувати коригувальні дії з усунення виявлених під час моніторингових досліджень негативних тенденцій процесу реформування. Актуальною постає потреба застосування освітніх індикаторів для оцінки впровадження реформи, що і буде висвітлено в наступних параграфах.

3. З метою оцінки успішності діяльності НУШ та виявлення основних елементів інноваційної моделі ЗНЗ за допомогою авторської анкети нами було проведено інтерв'ювання та анкетування педагогічних працівників в двох освітніх закладах міста Вінниці: комунальному закладі «Гуманітарна гімназія №1 ім. М.І. Пирогова Вінницької міської ради»; комунальному закладі «Спеціалізована загальноосвітня школа I ступеня з поглибленим вивченням

іноземних мов №25». Аналіз відповідей дозволяє зробити наступні висновки: Викладачі, що працюють в НУШ більше декількох років в 90% випадків оцінюють компетентнісний підхід позитивно, ті педагоги з середньої школи, що тільки переходять до НУШ лише в 40% випадків оцінюють його позитивно. Можливо це пов'язано з проблемами адаптації до нової системи та браком методичного матеріалу, про який заявляють педагоги.

Інтерактивними методами освіти, яким слід надавати перевагу, визначені: проектна робота, парно-групова робота, рольова гра, мозковий штурм, спонукання рефлексії, релаксація, групова дискусія та використання вправ для вирішення практичних проблем за допомогою нових знань.

Формувальне оцінювання вчителів, які працюють в НУШ декілька років в 100% випадків вважають показовим, 70% об'єктивним. В групі респондентів, які працюють в НУШ тільки декілька місяців 33% визначили його навпаки необ'єктивним і лише 25% показовим. Можна припустити, що це пов'язано з важкістю процесу переходу до нових методів та стандартів НУШ.

Щодо переваг роботи в системі НУШ респондентами зазначено такі: більше простору в педагога для творчості, інтегрованість навчання, розвиток наскрізних вмінь та практичних компетенцій, нове освітнє середовище, більша активність учнів завдяки новим формам роботи, формувальне оцінювання та розвиток наскрізних вмінь, свобода висловлювання учнів; діти почуваються більш щасливими та успішними; оснащення класів та можливість для педагога відкривати нові форми роботи.

В ході інтерв'ювання та анкетування також визначено ті характеристики, що на думку респондентів, повинна мати ефективна інноваційна модель загальноосвітнього навчального закладу. Ці результати буде використано під час формулювання рекомендацій щодо розробки даної моделі у розділі 3 кваліфікаційної (магістерської) роботи.

РОЗДІЛ 3

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО РОЗРОБКИ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ЗНЗ

3.1 Концептуальні ідеї щодо інноваційних елементів в моделі ЗНЗ

У ході дослідження зроблено висновок про те, що система ЗНЗ в Україні та моделі їх функціонування потребують запровадження інструментів інноваційного менеджменту. Інноваційні моделі діяльності ЗНЗ мають бути тиражовані на всю систему початкової та середньої освіти з тим, щоб сприяти формуванню з дитини/підлітка сучасної особистості, спроможної бути повноцінним членом суспільства та конкурентоспроможним учасником ринку праці в майбутньому. Вважаємо, що інноваційна модель ЗНЗ має ґрунтуватися на ефективному партнерстві всіх стейкхолдерів (держави, громади, вчителів, батьків, учнів, інфраструктури ринку освітніх послуг, бізнесу тощо), передбачати запровадження освітніх, управлінських та організаційних інновацій.

Інноваційна модель ЗНЗ має бути спрямована на формування готовності особистості (учня, випусника) до швидко зростаючих змін у суспільстві, готовності до невизначеного майбутнього за рахунок розвитку здібностей до творчості, до різноманітних форм мислення, а також до здатності до співпраці з іншими людьми.

Вважаємо, що елементами інноваційної моделі ЗНЗ мають бути:

1) *Початок навчання з 9.00 ранку.* Загальновідомий факт, що в людини є біоритми та години фізичної й когнітивної активності. До 9 ранку мозок дітей ще в напів сонному стані і не здатний до продуктивного навчання. Якщо немає необхідності вміщувати 2 зміни в одному НЗ, то доцільніше починати навчальний день з 9:00.

2) *3 5 класу додаються предмети/факультативи/гуртки, де групи складаються з дітей з різних класів.* У США діти навчаються за системою змішаних груп на різних предметах, це дозволяє розвинути самостійність,

соціальність та індивідуалізм в здобувачів. Доцільним було б до 5 класу навчати дітей лише в одному навчальному колективі, а з 5 класу додавати поступово певні предмети, де будуть навчатись учні з різних класів, наприклад, це можуть бути іноземні мови, факультативні/творчі гуртки, або предмети, де критерієм поділу на групи буде рівень оволодіння(складності) учнями знань. Це дозволить розвинути як відчуття колективізму, так і здоровий індивідуалізм та соціалізованість.

3) *Наявність в школі додаткових факультативів та гуртків.* Залучення до освітнього середовища творчих гуртків, таких як спортивні секції, різні види мистецтва, технологічні клуби дозволять розвивати дітей всестороннє та збільшити задоволення від перебування в НЗ та інтерес до навчального процесу. Також це можуть бути позашкільні факультативи та гуртки в комунальних та громадських установах.

4) *Скасування форми.* Указом Президента України скасована обов'язкова форма в школах. На нашу думку, вплив носіння однакової форми, офіційно-ділового стилю чи будь-яка відсутність форми на розвиток учня потрібно додатково дослідити. На нашу думку, відсутність форми спонукає до розслабленості та комфорту учня, дає можливість самовиражатись, що є добре. В той же час наявність форми одразу вмикає процеси когнітивної активності, налаштовує на навчання та певною мірою дисциплінує учнів.

5) *Оцінки не оголошуються на весь клас.* Таємниця успішності учня дозволяє уникнути градації в колективі за цим критерієм, навішування ярликів, не провокує заздрощі та конфлікти і допомагає психічно здоровому дорослішанню.

6) *Інклюзія учнів з особливими потребами.* Освіта нового часу- це толерантна та інклюзивна освіта. Не є нормальним, що людей з особливими потребами майже не видно в сучасному українському суспільстві, а коли вони зустрічаються, то викликають неоднозначну, подекуди нетолерантну реакцію. За можливості потрібно поступово залучати дітей з особливими потребами до загальної освіти, що допоможе їм соціально адаптуватись до соціуму.

7) *Виконання домашнього завдання під час уроку.* Виконання домашнього завдання одразу на уроку після вивчення певної теми є доцільним, адже гарантує, що майже всі учні виконають домашнє завдання, а отже краще засвоять новий матеріал, зможуть запитати у вчителя, якщо щось не зрозуміли. В цьому контексті доцільно переглянути систему уроку, його тривалість та навчальний план.

8) *Формування класів за рівнями вмотивованості та успішності навчання учнів.* Класи в паралелі діляться на три рівні: високомотивовані (з високою академічною успішністю), загальні класи та класи, що потребують особливої уваги вчителя. Наразі в Україні вже є два типи таких класів, які можна залучити до системи навчання, це класи Інтелект як класи для дітей з високим рівнем вмотивованості, класи НУШ як загальноосвітні класи, залишилось розробити навчальну концепцію класів, яким необхідна особлива увага від педагогів. В школі учні не повинні знати про рівень свого класу. В кінці кожного навчального року в залежності від успішності в учнів є можливість перейти до класу іншого типу.

9) *Індивідуальний підхід до кожного учня на уроці: три типи завдань за критерієм складності.* Головний принцип гуманізму це індивідуалістичний підхід. До недавнього часу в Україні був узагальнюючий підхід, де всі діти повинні були відповідати певному універсальному стандарту на всіх предметах, але так не може бути, адже всі різні. Педагоги розробляють три рівні завдань до уроку: більш легкі, середньої важкості та просунутого рівня. Це допоможе уникнути ситуації, коли одні учні, які раніше виконують завдання, починають шуміти на уроку, а у учнів, що не встигають, від цього підривається їх самооцінка.

10) *Розподіл учнів починаючи з 9 класу за спеціалізаціями.* З 9 класу починається період підготовки до вступу в виші та вибору подальшої спеціалізації. Розробляються спеціалізовані навчальні програми, де певним предметам приділяється особлива увага, а іншим менша(легкий або середній рівень опанування програмою). Класи можуть бути наступної спеціалізації:

фізико-математичні, хіміко-біологічні, економічні, з акцентом на іноземні мови, інформатико-технологічні, соціальні, мистецькі, спортивні, тощо.

11) *Використання інноваційних інтерактивних методів освіти.* Використання методів, що рекомендуються системою НУШ в освіту, замість сухого лекційного викладу матеріалу. Використовувати наступні інтерактивні методи: проектна робота, парно-групова робота, рольова гра, мозковий штурм, спонукання рефлексії, релаксація, групова дискусія та використання вправ для вирішення практичних проблем за допомогою нових знань.

12) *Формування визначеного стандартом переліку компетентностей.* Інноваційна модель ЗНЗ має забезпечувати формування у учнів переліку компетентностей, передбачених в новому стандарті освіти. Отже, всі види навчальних та позанавчальних активностей мають сприяти формуванню цього переліку компетентностей.

13) *Впровадження електронного журналу.* Електронний журнал – це сервіс, який виглядає як сайт, який надає доступ до різних сторінок, що містять дані про учнів, розклад уроків, списки відвідування, домашні завдання тощо. Інформація вноситиметься вчителями, а за допомогою логіну та паролю батьки та учні зможуть отримати до неї доступ. Батьки в режимі онлайн зможуть цілодобово бачити в електронному щоденнику інформацію про присутність дитини на уроках, рівень її успішності, коментарі та поради вчителів, а учні – отримувати завдання, стежити за розкладом тощо.

Перевагами електронного журналу є: відсутність булінгу через низький або високий бал іншого учня; відкрита інформація для батьків, щодо оцінок дітей та відвідування; оптимізована робота для вчителів.

14) *Залучення до освітнього процесу помічників вчителя та студентів педагогічних спеціальностей.* Це полегшить роботу педагога, на якому зараз є багато навантаження та обов'язків. Також це допоможе більше приділяти увагу кожному учню. Студенти-педагоги зможуть одразу отримувати практичний досвід та шанс застосовувати знання з дітьми. Це одночасно покращить рівень освіти студентів на час їх випуску, а також забезпечить обмін знаннями,

досвідом та новаціями між педагогами-практиками та майбутніми педагогами. Пропонується залучати студентів 1 раз на пів року. Потім студенти, з якими була продуктивна співпраця можуть йти на роботу до того ж ЗНЗ.

15) Психологічна робота з вчителями. Для того, щоб педагогу залишатись в ресурсному стані для плідної позитивної роботи з учнями, їм необхідно бути в зарядженими та енергійними. Для цього втілюється психологічний супровід педагогів задля боротьби з емоційним та професійним вигоранням, проходю через вікові кризи, для успішного саморозвитку та самовдосконалення як професіонала. Тільки за таких умов вчитель може розкрити творчий потенціал учня.

16) Зона найближчого розвитку учня, інтелектуальний, темповий та соціальний комфорт. Замість того, щоб усереднювати учнів та гнатись за програмою, варто звертати увагу на індивідуальні особливості, проблеми, з якими стикаються учні в навчанні, та надавати знання, які учень індивідуально може зараз засвоїти. Обсяг навчального матеріалу, характер його викладання та рівень складності повинні відповідати актуальному рівню інтелектуального розвитку дитини. Також важливий темповий комфорт засвоєння знань. І немаловажним є соціальний комфорт, коли цінності групи, мотиви інших в групі та ієрархічне положення в ній відповідають внутрішньому стану учня. Тоді відбувається гармонійне навчання та розвиток.

3.2 Організаційно-педагогічна компонента інноваційної моделі загальноосвітнього навчального закладу

Ціллю освіти є максимальний розвиток кожної особистості, її здібностей та талантів. Тому в центрі всіх процесів в системі освіти має знаходитись особистість та її добробут, що гармонійно розвиваються в гуманістичному підході, з увагою до індивідуальності особистості, її унікальності та талантів. Формування особистості відбувається, коли приділяється увага задоволенню її фізичних, соціальних, когнітивних, емоційних та психологічних потреб.

Освітній процес складається з наступних сфер: управлінська, організаційна, освітня, виховна, кадрова, матеріально-технічна, психологічна.

В нашій інноваційній моделі ми поєднали елементи з традиційної системи освіти, НУШ та альтернативні підходи. Основою нашої моделі є *компетентнісний підхід*, що включає розвиток наступних компетентностей:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися іноземними мовами та рідною (якщо вона відрізняється від державної);
- математична компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки та технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- вміння навчатися протягом життя;
- громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, благополуччя та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав та можливостей;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність.

Також пріоритетним в межах інноваційної моделі ЗНЗ є *навчання таким наскрізним вмінням*:

- читати з розумінням;
- висловлювати власну думку усно та письмово;
- мислити критично та системно;
- логічно обґрунтовувати свою позицію;
- бути творчими та ініціативними;
- конструктивно керувати емоціями;
- оцінювати ризики;
- приймати рішення;
- вирішувати проблеми;

- співпрацювати з іншими людьми.

Для візуалізації нових пріоритетів освітньо-виховної діяльності та кращого розуміння педагогами нової парадигми пропонуємо матрицю, що наведено в Додатку Д, де представлені основні компетентності та наскрізні вміння. Зазначена матриця може використовуватися при формуванні навчальних планів інноваційного ЗНЗ.

Основні принципи навчання та виховання дітей, що відповідають інноваційній моделі ЗНЗ полягають в такому:

- принцип цінності особистості, що полягає у самоцінності дитини та її особистості;
- принцип унікальності особистості, що полягає у визнанні індивідуальності кожної дитини та її позитивних особливостей(талантів);
- принцип пріоритету особистісного розвитку, коли навчання постає не як самоціль, але як засіб розвитку особистості учнів;
- принцип орієнтації на зону найближчого розвитку кожного учня;
- принцип суб'єктивності навчально-виховного процесу, орієнтація на внутрішню мотивацію навчання та свободу вибору дитиною сфер застосування сил в організації шкільного життя;
- принцип емоційно-ціннісних орієнтацій навчально-виховного процесу, а не знаннєвих.

В загальному вигляді, можемо виділити такі *характеристики інноваційної моделі ЗНЗ:*

В сфері управління НЗ:

- 1) У директора є 4-7 завучів/помічників, яким делегуються управлінські та організаційні обов'язки;
- 2) До управління залучаються педагоги, учні, батьки та громадські організації;
- 3) Автономний бюджет та можливість використовувати кошти для потреб на власний розсуд;

4) Використання новітніх технологій для обліку, журналів та управління документацією;

5) Демократична та безпосередня взаємодія між управлінцями, педагогами, учнями та батьками в управлінні(консультації, обмін ідеями);

6) Адаптивне управління ЗО;

7) Вибір освітніх програм та переліку предметів, необхідних для вивчення;

8) Створення власного статуту;

9) Міжнародна співпраця.

В сфері організації навчання:

1) Початок занять о 9:00;

2) Наявність великої перерви в 20-30 хв. для обіду;

3) В класі 15-25 учнів(оптимально до 20);

4) Наявність 3 типів класів за рівнем успішності в опануванні знань (Інтелект, НУШ, класи з підвищеною увагою до дітей, що мають труднощі в навчанні). В кінці навчального року за результатами навчальних успіхів здобувач може бути переведений до класу іншого рівня;

5) До 5 класу діти навчаються в сталому навчальному колективі, а з 5 класу додаються поступово предмети, де будуть навчатись учні з різних класів, наприклад, це можуть бути іноземні мови, факультативні/творчі гуртки, або предмети, де критерієм поділу на групи буде рівень оволодіння(складності) учнями знань;

6) Починаючи з 9 класу є можливість переходу до спеціалізованого класу, де певним предметам приділяється особлива увага, а іншим менша (легкий або середній рівень опанування програмою). Наприклад, фізико-математичні, хіміко-біологічні, економічні, з акцентом на іноземні мови, інформатико-технологічні, соціальні, мистецькі, спортивні, тощо; Можливе залучення елементів модульної системи;

7) Проектне та модульне навчання;

8) Тематичні тижні в школі, що поєднані з освітніми темами на уроках;

- 9) Залучення учнів з особливими потребами до навчання в ЗНЗ;
- 10) Наявність психологічного супроводу та підтримки дітей, діагностики здібностей та задатків;
- 11) Зворотній зв'язок з учнями та батьками на предмет якості навчання та задоволеності;
- 12) Скасування шкільної форми;

В сфері освітньої діяльності:

- 1) Гуманізація навчання та використання індивідуального підходу до здобувачів: правило зони найближчого розвитку;
- 2) Об'єм навчального матеріалу, характер подачі та рівень складності відповідають актуальному рівню інтелектуального розвитку учня; комфортний темп навчання;
- 3) Автономія при складанні освітньої програми(наповнення, методів, кількості годин) з врахування рекомендацій МОН;
- 4) Компетентнісний підхід: навчання знанням, навичкам та вмінням;
- 5) Міжпредметні зв'язки між дисциплінами;
- 6) В навчання інтегрована дослідницька та проектна діяльність;
- 7) На уроку в залежності від рівня знань учня можуть даватись завдання одного з 3 рівні складності(просунутий, стандартний, легкий);
- 8) Оцінки не виголошуються публічно, їх знає лише сам учень та його батьки;
- 9) Використання педагогами інтерактивних методів навчання, в першу чергу таких як: проектна робота, парно-групова робота, рольова гра, мозковий штурм, спонукання рефлексії, релаксація, групова дискусія та використання вправ для вирішення практичних проблем за допомогою нових знань.
- 10) Залучення відомих людей та батьків до навчального процесу;
- 11) Повне методичне забезпечення вчителів;
- 12) Поєднання базової та додаткової освіти: творчі гуртки та факультативи в школі(спорт, творчість, технології, музика, мови тощо), поза школою в громадських/комунальних установах;

13) Участь в проектах між школами та по всій країні;

14) Виконувати домашнє завдання в кінці уроку одразу.

В сфері виховної діяльності:

1) Повний дитиноцентризм(а не спроби зробити учня зручним педагогам та всім працівникам школи);

2) Педагогіка партнерства;

3) Ціннісний підхід до виховання на основі загальнолюдських цінностей;

4) Громадянське, патріотичне, екологічне, соціально-толерантне виховання;

5) Прищеплення здорового способу життя та любові до спорту;

6) Колективні та загальні заходи, позакласна активність;

7) Розвиток активності особистості та її талантів, творче виховання;

8) Виявлення дезадаптованих учнів та робота з ними.

В сфері кадрового забезпечення:

1) Колектив тільки з педагогів, що люблять дітей та роботу з ними;

2) Колектив однодумців, що сповідують спільні цінності, підтримують їх та передають дітям;

3) Вчителі розподіляються на 3 рівні: етап професійної адаптації, етап стабільного функціонування, етап майстерності. В залежності від рівня може варіюватись зарплата/премії вчителя;

4) Гнучкість та адаптивність педагогів, готовність навчатись новому;

5) Вчителі активні, креативні, творчі. Педагоги постійно підвищують кваліфікацію та навчаються новому. Проведення колективних заходів (навчання, тимблдінг);

6) Психологічна робота з вчителями для саморозвитку, подолання професійного вигорання та вікових криз;

7) Наявність помічника вчителя; забезпечення оптимального навантаження на педагога;

8) Залучення студентів педагогічних ЗВО до освітнього процесу для обміну знаннями, досвідом та новими ідеями (кожні 4 місяці);

В сфері матеріально-технічного забезпечення освітньо-виховного процесу:

- 1) Повне своєчасне методичне забезпечення вчителів;
- 2) Наявність в кожному початковому класі комп'ютера;
- 3) Доступ до інтернету/ Wi-Fi;
- 4) Мультимедійна/інтерактивна/SMART+ дошка в кожному навчальному класі;
- 5) Наявність лінгфонного кабінету, радіорубки.

На завершення слід зауважити, що функціонування інноваційної моделі ЗНЗ не буде повноцінним без належного кадрового, матеріально-технічного і фінансового забезпечення.

Висновки до розділу 3

1. У ході дослідження зроблено висновок, що інноваційна модель ЗНЗ має ґрунтуватися на ефективному партнерстві всіх стейкхолдерів (держави, громади, вчителів, батьків, учнів, інфраструктури ринку освітніх послуг, бізнесу тощо), передбачати запровадження освітніх, управлінських та організаційних інновацій.

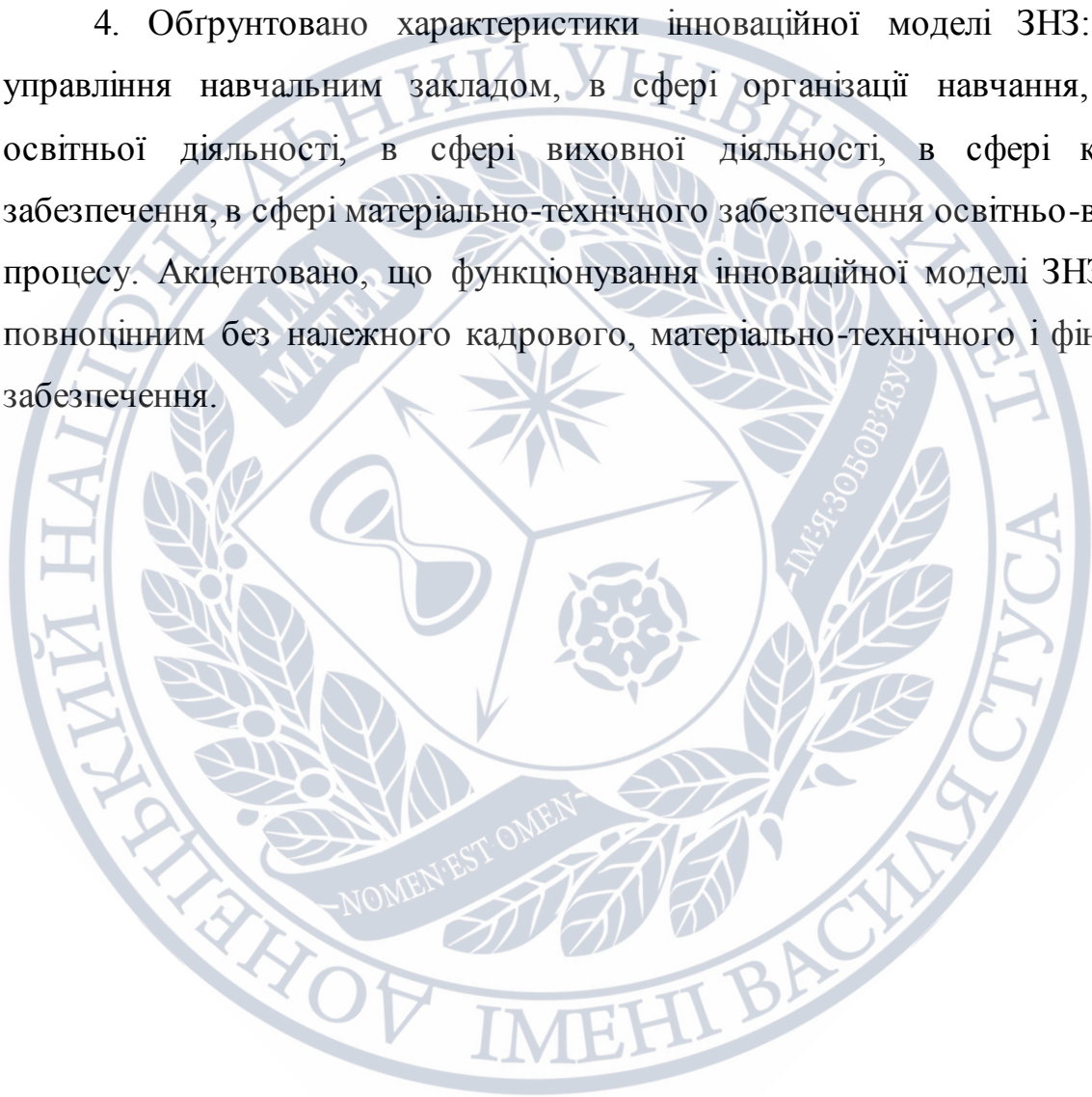
Інноваційна модель ЗНЗ має бути спрямована на формування готовності особистості (учня, випусника) до швидко зростаючих змін у суспільстві, готовності до невизначеного майбутнього за рахунок розвитку здібностей до творчості, до різноманітних форм мислення, а також до здатності до співпраці з іншими людьми.

2. З використанням результатів соціологічного дослідження, проведеного у двох ЗНЗ м.Вінниці сформульовано концептуальні ідеї щодо елементів інноваційної моделі ЗНЗ, які охоплюють пропозиції організаційного, управлінського, навчально-виховного характеру.

3. Запропонована інноваційна модель ЗНЗ поєднує елементи з традиційної системи освіти, НУШ та альтернативні підходи. Основою моделі є гуманістичний та компетентісний підходи, а також розвиток наскрізних вмінь.

Визначено основні принципи навчання та виховання дітей в межах інноваційної моделі ЗНЗ (принцип цінності особистості, принцип унікальності особистості, принцип пріоритету особистісного розвитку, принцип орієнтації на зону найближчого розвитку кожного учня; принцип суб'єктивності навчально-виховного процесу, принцип емоційно-ціннісних орієнтацій навчально-виховного процесу).

4. Обґрунтовано характеристики інноваційної моделі ЗНЗ: в сфері управління навчальним закладом, в сфері організації навчання, в сфері освітньої діяльності, в сфері виховної діяльності, в сфері кадрового забезпечення, в сфері матеріально-технічного забезпечення освітньо-виховного процесу. Акцентовано, що функціонування інноваційної моделі ЗНЗ не буде повноцінним без належного кадрового, матеріально-технічного і фінансового забезпечення.



ВИСНОВКИ

В результаті дослідження, проведеного в межах кваліфікаційної (магістерської) роботи зроблено наступні висновки.

1. Метою сучасної освіти в Україні визначено всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору. Важливу роль у реалізації зазначеної мети відіграють загальноосвітні навчальні заклади, діяльність яких має здійснюватися на інноваційних засадах.

2. В Україні існують різні форми, типи освітніх установ: початкова загальноосвітня школа; основна школа; повна (середня) школа; установи із поглибленим вивченням окремих предметів; змінна (вечірня) школа; гімназія; центр освіти; кадетські школи; заклади при виправно-трудових установах. В школі розподіл навчального часу між освітніми предметами та їх зміст визначається Базовим навчальним планом, затвердженим Кабінетом Міністрів України, типовими навчальними планами, розробленими Міністерством освіти і науки України, робочими навчальними планами ЗНЗ тощо.

3. У багатьох розвинених зарубіжних країнах увагу на необхідність реформування системи середньої освіти звернули набагато раніше, ніж в Україні. Тоді як в Україні тільки останні 5-7 років складаються передумови для створення оптимальних умов розвитку середньої освіти. У закордонних країнах є досить налагоджена система в цій сфері. Зарубіжний досвід щодо організації навчального процесу, оцінювання та конструювання навчальних планів може бути корисним при формуванні інноваційної моделі ЗНЗ в Україні.

4. Сучасний етап реформування системи освіти в Україні розпочато у 2017 р. із запровадження концепції Нової української школи. Впроваджувати її почали з учнів перших класів. Вже у 2017/2018 навчальному році нові стандарти тестували у 100 пілотних школах по всій країні, а у 2018/2019 усі українські першокласники почали навчатися за новою системою. Її ключова мета — створити школу, в якій буде приємно вчитися і яка даватиме учням не лише знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у житті. В ході дослідження визначено, що реформування освіти в Україні гальмується браком фінансування на повноцінне запровадження реформ та дефіцитом кадрів, спроможних практично втілювати ідеї НУШ.

5. Упродовж 2017–2019 рр. в Україні було проведено чотири етапи оцінювання процесу впровадження нового Державного стандарту початкової освіти в пілотних школах серед директорів та заступників: I етап – жовтень 2017 р. (1 клас), II етап – травень-червень 2018 р. (1 клас), III етап – листопад-грудень 2018 р. (2 клас), IV етап – травень-червень 2019 р. (2 клас). Аналіз моніторингових даних дає змогу формувати «картину» стану упровадження реформи НУШ в закладах загальної середньої освіти. Це дозволяє своєчасно планувати коригувальні дії з усунення виявлених під час моніторингових досліджень негативних тенденцій процесу реформування. Актуальною постає потреба застосування освітніх індикаторів для оцінки впровадження реформи, що і буде висвітлено в наступних параграфах.

6. З метою оцінки успішності діяльності НУШ та виявлення основних елементів інноваційної моделі ЗНЗ за допомогою авторської анкети нами було проведено інтерв'ювання та анкетування педагогічних працівників в двох освітніх закладах міста Вінниці: комунальному закладі «Гуманітарна гімназія №1 ім. М.І. Пирогова Вінницької міської ради»; комунальному закладі «Спеціалізована загальноосвітня школа I ступеня з поглибленим вивченням іноземних мов №25». Аналіз відповідей дозволяє визначити переваги НУШ (більше простору в педагога для творчості, інтегрованість навчання, розвиток наскрізних вмінь та практичних компетенцій, нове освітнє середовище, більша

активність учнів завдяки новим формам роботи, формувальне оцінювання та розвиток наскрізних вмінь, свобода висловлювання учнів; діти почуваються більш щасливими та успішними; оснащення класів та можливість для педагога відкривати нові форми роботи) та визначити ті характеристики, що на думку респондентів, повинна мати ефективна інноваційна модель загальноосвітнього навчального закладу.

7. У ході дослідження зроблено висновок, що інноваційна модель ЗНЗ має ґрунтуватися на ефективному партнерстві всіх стейкхолдерів (держави, громади, вчителів, батьків, учнів, інфраструктури ринку освітніх послуг, бізнесу тощо), передбачати запровадження освітніх, управлінських та організаційних інновацій. Інноваційна модель ЗНЗ має бути спрямована на формування готовності особистості (учня, випусника) до швидко зростаючих змін у суспільстві, готовності до невизначеного майбутнього за рахунок розвитку здібностей до творчості, до різноманітних форм мислення, а також до здатності до співпраці з іншими людьми.

8. З використанням результатів соціологічного дослідження, проведеного у двох ЗНЗ м.Вінниці сформульовано концептуальні ідеї щодо елементів інноваційної моделі ЗНЗ, які охоплюють пропозиції організаційного, управлінського, навчально-виховного характеру. Запропонована інноваційна модель ЗНЗ поєднує елементи з традиційної системи освіти, НУШ та альтернативні підходи. Основою моделі є гуманістичний та компетентісний підходи, а також розвиток наскрізних вмінь. Визначено основні принципи навчання та виховання дітей в межах інноваційної моделі ЗНЗ.

9. Обґрунтовано характеристики інноваційної моделі ЗНЗ: в сфері управління навчальним закладом, в сфері організації навчання, в сфері освітньої діяльності, в сфері виховної діяльності, в сфері кадрового забезпечення, в сфері матеріально-технічного забезпечення освітньо-виховного процесу. Акцентовано, що функціонування інноваційної моделі ЗНЗ не буде повноцінним без належного кадрового, матеріально-технічного і фінансового забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. College Enrollment and Work Activity of 2012 High School Graduates // US Bureau of Labor Statistics, April 17, 2013. URL: <http://www.bls.gov/news.release/hsgec.nr0.htm>
2. Education at a Glance 2011. OECD indicators. Paris: OECD Publishing, 2011. p. 232.
3. Education at a Glance 2012. OECD indicators. Paris: OECD Publishing, 2012. p. 360.
4. The Most Educated Countries in the World // Edu-Active.com, 21.09.2013. URL: <http://www.edu-active.com/news/2013/sep/21/most-educated-countries-wg2orld.html>
5. Strauss V. Global education market reaches \$4.4 trillion — and is growing // The Washington Post, February 9, 2013 URL: <http://www.washingtonpost.com/blogs/answer-sheet/wp/2013/02/09/global-education-market-reaches-4-4-trillion-and-is-growing/>
6. Андрущенко В. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть (спроба прогностичного аналізу). Вища освіта України. 2001. №1. С.11-17.
7. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 208 с.
8. Белл Деніел. Прихід постіндустріального суспільства. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. К., 1996. С.194-251.
9. Болонський процес в дії: Матеріали круглого столу, проведеного Інститутом вищої освіти АПН України та редакцією тижневика “Освіта” (травень 2004 р. — лютий 2005 р.) / За ред. О. С. Коноваленко, Б. І. Корольова. К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. 98 с.
10. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: Навч. посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти. К.: ВВП «КОМПАС», 1997. 64 с.

11. Белова Л. О. Виховна система ВНЗ: питання теорії та практики. - Х.: Вид-во НУА, 2004. - 264 с.
12. Вакарчук І. Мета реформ у вищій школі - якість і доступність освіти/ І. Вакарчук //Вища школа. - 2009. - № 4. - С. 3-30
13. Витрати на освіту, Research & Branding Group, 2 березня 2012 року URL:: <http://rb.com.ua/ukr/marketing/tendency/8324/>
14. Вища освіта в Україні: порядок денний для реформ // За заг. ред. Ніколаєва Є.Б. – К. : Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні, 2017. – 61 с.
15. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку / С.О. Сисоєва, Н.Г. Батечко / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Київський університет імені Бориса Грінченка, Національний університет біоресурсів і природокористування України – К.: ВД ЕКМО, 2011. – 368 с.
16. Войтенко, Г. О. Проблеми і шляхи реформування вищої освіти в Україні / Г. О. Войтенко, В. П. Войтенко, Л. О. Теліс // Філософські дослідження : зб. наук. пр. – Луганськ, 2011. – No 14. URL: <http://dspace.snu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/1169>.
17. Дослідження щодо стану реалізації НУШ в пілотних закладах освіти: Інформаційно-аналітичні матеріали. Міністерство освіти і науки України ДНУ «Інститут освітньої аналітики» 2019р. - С.101-119. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/09/Pilot_NUS_Report_2021.pdf
18. Журавський В. С., Згуровський М. З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. — К.: ІВЦ “Вид-во “Політехніка”, 2003. — 200 с.
19. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
20. Заверико Н. В. Школа як фактор соціалізації учнівської молоді . Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. - 2012. - No 1 (7). URL:: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konf3/Zaveriko.pdf).

21. Згуровський, М. З. Болонський процес – структурна реформа вищої освіти на європейському просторі. URL: Режим доступу: <http://www.ntukpi.kiev.ua/bologna>.
22. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні : Навч. посіб. / Л. А. Медвідь. - К. : Вікар, 2003. – 335 с. - (Вища освіта ХХІ ст.).
23. Каджаспірова Г. М. Словник з педагогіки (Міждисциплінарний) / Каджаспірова Г. М., Каджаспіров А. Ю. – Москва - Ростов-на-Дону: Видавничий центр «Березень», 2005. - 448 с.
24. Кондрус О. В. Соціалізація особистості – необхідна умова виховання громадянина України. Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. – 2012. – № 11 (3). URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp11/3/Kondrus.pdf.)
25. Кремень В. Г. Болонський процес: зближення, а не уніфікація. Дзеркало тижня. 2003. № 48 (473). 13–19 груд.
26. Курбатов С.В. Виникнення та специфіка перших європейських університетів. Людинознавчі студії. Збірник наукових праць ДДПУ. Випуск 26. Дрогобич, 2012. – С. 97-112.
27. Курбатов С.В. Дистанційна освіта як складова діалогу влади і громадськості у забезпеченні права на освіту // Діалог суспільства і влади: правові форми, виклики, перспективи. К.: Інститут законодавства ВР України, 2012. – С. 79-87.
28. Мелікова С. О. Інтерактивне навчання – інноваційна форма навчального процесу / С. О. Мелікова // Вісник Черкаського університету. – Серія: Педагогічні науки. – 2011. – Випуск 206. – С. 89–93.
29. Мельниченко А. А., Дергачов Є. В. Роль правової освіти у формуванні правової свідомості суспільства: філософсько-педагогічна рефлексія // Актуальні проблеми філософії та соціології № 16 - 2017. - С.73-77.
30. Мельниченко А. Прояви академічної нечесності // Академічна доброчесність як основа сталого розвитку університету. - К.: USAID. - 232

31. Мудрік А. В. Соціальна педагогіка: підручник [для студ. вищ. навч. закладів] / А. В. Мудрік. - М.: Видавничий центр «Академія», 2007. - 224 с.).
32. Мріхіна О. М. Педагогічні умови соціалізації старшокласників у навчально-виховному процесі сучасної гімназії. Електронне наукове фахове видання « Науковий вісник Донбасу». 2010. № 4 (12). URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN12/10mompssg.pdf>.)
33. Педагогічний енциклопедичний словник [Текст]/гл. ред. Б. М. Бім-Бад. - М.: Велика Енцикл., 2009. - 527 с.
34. Положення про загальноосвітній навчальний заклад від 14 червня 2000 р. N 964. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-2000-%D0%BF#Text>
35. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. К.: Центр учбової літератури, 2008. 336 с.
36. Міністерство освіти та науки України: офіційний сайт URL: <https://mon.gov.ua/ua>
37. Нова українська школа: офіційний сайт URL: <https://nus.org.ua/>
38. Державний комітет статистики України: офіційний сайт URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
39. Шакурова М. В. Соціальне виховання в школі: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закладів] / За ред. А. В. Мудрика / М. Ст Шакурова. М.: Академія, 2004. 272 с.

ДОДАТКИ

